

**УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

**Кафедра “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності
на транспорті”**

Череватенко О.М., Крутько І.М., Булига В.О.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Конспект лекцій

Харків 2007

Крутько І. М. Інтелектуальна власність: Конспект лекцій. – Харків: УкрДАЗТ, 2007. – 108 с.

Конспект лекцій розглянутий і затверджений до друку на засіданні кафедри “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності на транспорті” 30 березня 2007 р., протокол № 9.

Даний конспект лекцій розкриває основні положення дисципліни “Інтелектуальна власність”. Наведений матеріал, розкриває основні об’єкти інтелектуальної власності, особливості їх використання та захисту. Викладені основні економічні підходи до об’єктів інтелектуальної власності та елементи оцінки цих об’єктів.

Рекомендується для студентів факультету “Економіка транспорту” та “АТС” всіх форм навчання.

Укладачі: ст. викл. Череватенко О.М.
ст. викладач Крутько І.М
асист. Булига В.О.

Рецензент: доц. Гайворонська Т.М.

ЗМІСТ

Вступ	4
Лекція 1	
Поняття інтелектуальної власності	4
Лекція 2	
Основні джерела права інтелектуальної власності	7
Лекція 3	
Загальні положення про право інтелектуальної власності ...	15
Лекція 4	
Авторське право та суміжні права	27
Лекція 5	
Загальна характеристика права промислової власності (ППВ). Поняття, суб'єкти, об'єкти ППВ	39
Лекція 6	
Правова охорона топографій інтегральних мікросхем (ТІМ)	46
Лекція 7	
Комерційна таємниця	50
Лекція 8	
Право інтелектуальної власності на комерційне найменування	52
Лекція 9	
Право інтелектуальної власності на торговельну марку	53
Лекція 10	
Право інтелектуальної власності на географічне зазначення	58
Лекція 11	
Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію	61
Лекція 12	
Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності	65
Лекція 13	
Економіка інтелектуальної власності	81
Список літератури	100

ВСТУП

«Інтелектуальна власність» є нормативною дисципліною, що забезпечує правову підготовку фахівців усіх спеціальностей. Вивчення навчального матеріалу за програмою дисципліни базується на новітньому законодавстві України та знаннях, здобутих під час вивчення дисциплін гуманітарного напрямку.

Спрямованість курсу забезпечується вивченням практики застосування норм законодавства та досвіду працівників державних органів, які регламентують виробничну діяльність на залізничному транспорті, пов'язану з використанням об'єктів інтелектуальної власності та патентування. Пізнавальна функція дисципліни забезпечує отримання студентами знань основних положень сутності відносин у сфері інтелектуальної власності, законодавчої бази.

Важливим місцем серед завдань дисципліни є освоєння студентів знаннями основ інтелектуальної власності, понять та сутності шляхів зміцнення законності та попередження правопорушень у галузі інтелектуальної власності.

Лекція 1

ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття творчості людини. Загальне та спеціальне значення творчості для суспільства

Загальне значення:

- майже всі здобутки людства протягом його розвитку є результатом пізнання людиною і перетворення навколишнього світу внаслідок творчої діяльності;
- з розвитком сучасних технологій, появою нових носіїв інтелектуального продукту на перший план висуваються об'єкти інтелектуальної власності зі створенням відповідного ринку;
- отримання прибутку суб'єктами підприємницької діяльності пов'язується у першу чергу з впровадженням нових технологій;

- значущість інтелектуального потенціалу для держави в цілому яскраво демонструється висловом: "держави, що не має грошей та патентів, – це не держава";
- творча діяльність впливає безпосередньо на застосування нових технологій для збереження природних ресурсів, сучасне знищення яких вже привело до безвідкладного вирішення проблеми виживання людства;
- значущість творчості не замикається на технічних досягненнях.

Особливого значення набуває людина як гармонійно розвинута особистість, яка прагне до високого і святого в різних духовних сферах – мистецтво, музика, поезія тощо. Збагачення внутрішнього світу людини і формування її світогляду в свою чергу впливає як на можливість генерування нею нових ідей, так і на можливість сприйняття, використання і запровадження цих ідей іншими особами.

Спеціальне значення (для України):

- протягом тривалого часу в Україні залишається невирішеною проблема "відпливу мозків";
- українська сучасність свідчить про катастрофічне старіння кадрового потенціалу, оскільки молоді вчені та митці виїжджають за межі України або матеріально не зацікавлені реалізувати себе в інтелектуальній сфері і переходять "у бізнес";
- не менш актуальною є проблема катастрофічного старіння виробничого потенціалу і необхідність здійснення інвестування для оновлення виробничих потужностей;
- скрутне матеріальне становище населення не дозволяє йому придбавати твори мистецтва, які вивозяться за кордон і там реалізуються;
- в Україні спостерігається засилля іноземного творчого продукту низької якості у різних галузях (кіно, музика), що негативно впливає на світогляд людей і за відсутності коштів для підтримки та розвитку свого творчого потенціалу негативно відбивається на різних сферах творчої діяльності – видавничої, мистецької тощо.

Творчість — це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, що приводить до якісно нового результату, який

відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю.

Про творчість можна говорити не тільки у загальноприйнятому значенні, а й в інших сферах, скажімо, у підприємницькій діяльності, яка також вимагає творчого підходу. Тобто творчість немовби пронизує різні боки існування людини та її діяльності.

Проте у вузькому розумінні про творчість говориться як про різновид суспільно корисної праці, результати якої мають споживчу вартість. Прийнято виділяти *сферу художньої творчості* (ще її називають духовною творчістю, оскільки результати творчості стосуються духовного життя людини, формують її духовний світ та світогляд, відношення до навколишнього середовища, загальнолюдські цінності тощо). Наслідком такої творчості є твори науки, літератури, мистецтва. Друга сфера - *технічна творчість*, тобто рішення різних технічних завдань, результати конструювання, досягнення селекції. Ці результати створюються для наступного використання або в промислових цілях, або в сільському господарстві.

Поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності

Інтелектуальною власністю є результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом (ЦК) та іншими законами. Цими об'єктами відповідно до ст.422 ЦК є: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

У законодавстві України немає поділу на інтелектуальну і промислову власність, як це має місце в інших країнах. Така термінологія українського законодавства не відповідає термінології Паризької конвенції з охорони промислової власності і Стокгольмської конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

Поняття права інтелектуальної власності надається у ст.420 ЦК: *Право інтелектуальної власності* - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом та іншими законами.

Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним кодексом та іншими законами.

Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків і порядку, встановлених законом.

Лекція 2

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

До джерел права інтелектуальної власності (ІВ) відноситься Конституція України. Ст. 54 Конституції передбачає: кожному громадянину гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, ніхто не може використовувати або розповсюджувати їх без його згоди, за виключеннями, передбаченими законом.

Основним джерелом цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності є ЦКУ (глава 4 ЦК). У ньому відбито систему норм права інтелектуальної власності, що складається із загальної і особливої частин.

Крім того існує широке коло законодавчих актів з ІВ. Серед них закони України:

- 1 „Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р., у ред. від 22.07.2005 р.
- 2 „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” від 16 листопада 1992 р., у ред. від 09.06.2004 р.
- 3 „Про науково-технічну інформацію” від 25 червня 1993 р., у ред. від 01.06.2004 р.
- 4 „Про насіння та садивний матеріал” від 26 грудня 2002 р.
- 5 „Про племінну справу у тваринництві” від 15 грудня 1993 р., у ред. від 18.03.2003 р.
- 6 „Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р., у ред. від 25.06.2003 р.
- 7 „Про охорону прав на знаки для товарів та послуг” від 15 грудня 1993 р., у ред. від 25.06.2003 р.
- 8 „Про телебачення і радіомовлення” від 21 грудня 1993 р., у ред. від 01.03.2006 р.
- 9 „Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 5 липня 1994 р., у ред. від 01.01.2006 р.
- 10 „Про наукову і науково-технічну експертизу” від 10 лютого 1995 р., у ред. від 03.03.2006 р.
- 11 „Про лікарські засоби” від 4 квітня 1996 р., у ред. від 07.02.2006 р.
- 12 „Про захист від недобросовісної конкуренції” від 7 червня 1996 р., у ред. від 11.06.2003 р.
- 13 „Про рекламу” від 3 липня 1996 р., у ред. від 12.05.2006 р.
- 14 „Про видавничу справу” від 5 червня 1997 р., у ред. від 28.09.2005 р.
- 15 „Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” від 23 вересня 1997 р., у ред. від 01.01.2006 р.
- 16 „Про професійних творчих працівників та творчі спілки” від 7 жовтня 1997 р., у ред. від 02.03.2004 р.
- 17 „Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем” від 5 листопада 1997 р., у ред. від 25.06.2003 р.
- 18 „Про кінематографію” від 13 січня 1998 р., у ред. від 01.03.2006 р.

- 19 „Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність” від 23 грудня 1998 р.
- 20 „Про наукову і науково-технічну діяльність” у редакції Закону України від 1 грудня 1998 р.
- 21 „Про охорону прав на зазначення, походження товарів” від 16 червня 1999 р., у ред. від 25.06.2003 р.
- 22 „Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм” від 23 березня 2000 р., у ред. від 21.08.2003 р.
- 23 „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” у редакції Закону України від 1 липня 2000 р., у ред. від 25.06.2003 р.
- 24 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності” від 5 квітня 2001 р., у ред. від 01.01.2004 р.
- 25 „Про авторське право і суміжні права” в редакції Закону України від 11 липня 2001 р.
- 26 „Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” від 12 липня 2001 р., у ред. від 05.10.2004 р.
- 27 „Про охорону прав на сорти рослин” у редакції Закону України від 17 січня 2002 р.
- 28 „Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування” від 17 січня 2002 р., у ред. від 02.07.2005 р.

Підзаконні акти, що регулюють:

- процедуру оформлення прав,
- реєстрацію,
- розгляд заявок,
- видачу охоронних документів,
- мінімальні ставки, винагороди тощо.

Можна навести неповний перелік цих актів:

- Указ Президента України від 9 квітня 2002 р. "Про додаткові заходи щодо підтримки визнаних учених та провідних наукових шкіл";
- Тимчасове положення „Про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій в

- Україні”, затверджено Указом Президента України від 18.09.1992 р. № 479 у редакції Указу від 22.06.1994 р. № 324/94;
- „Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні” від 27 квітня 2001р.;
 - Тимчасове положення „Про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій”, затверджено Указом Президента України від 18 вересня 1992 р.;
 - „Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір”, затверджено Постановою КМУ від 27.12.2001 р. № 1756;
 - „Розміри та порядок сплати зборів за підготовку до державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір”, затверджено Постановою КМУ від 27.12.2001 р. № 1756;
 - Тимчасове положення „Про мінімальні ставки гонорару та авторської винагороди за фільми, що створюються за державним замовленням на кіностудіях України”, затверджено Постановою КМУ від 26.09.2001 р. № 1252;
 - „Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва”, затверджено Постановою КМУ від 18.11.1994 р. № 784;
 - Положення „Про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності”, затверджено Постановою КМУ від 22.05.2001 р. № 543;
 - „Порядок надання КМУ дозволу на використання винаходу (корисної моделі), промислового зразка чи топографії інтегральної мікросхеми без згоди власника прав на них, але з виплатою йому відповідної компенсації”, затверджено Постановою КМУ від 29.07.1994 р., у редакції Постанови КМУ від 6.04.1998 р. № 444;
 - Положення „Про представників по справах інтелектуальної власності (патентних повірених)” затверджено Постановою КМУ від 27.08.1997 р. № 938;
 - Положення „Про Державний департамент інтелектуальної власності”, затверджено Постановою КМУ від 20 червня 2000 р. № 997;

- „Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель”, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України 22.01.2001 р. №22, зареєстровано в Мінюсті 27.02.2001 р. за № 173/5364;
- „Правила складання і подання заявки на промисловий зразок”, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України 18.02.2002 р. № 10, зареєстровано в Мінюсті 6.03.2002 р. за № 6514;
- „Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель”, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України 15.03.2002 р. № 197, зареєстровано в Мінюсті 15.04.2002 р. за № 6652;
- „Правила розгляду заявки на промисловий зразок”, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України 18.03.2002 р. № 198, зареєстровано в Мінюсті 29.04.2002 р. за № 313/6601;
- Положення "Про авторське право в картографії", затверджено Загальним наказом Головного управління геодезії, картографії та кадастру при КМУ та Державного Агентства України з авторських і суміжних прав при КМУ від 26.08.1997 р. № 85/41 тощо.

Договори як джерела права ІВ. Значення договору визначається ч.3 ст.6 ЦКУ. Закладено принцип презумпції диспозитивності, свободи договору; особливе значення надається ліцензійному договору (ст. 428), цією статтею встановлюється, що "умови надання дозволу (видачі ліцензії) на використання об'єкта права інтелектуальної власності можуть бути визначені ліцензійним договором, який укладається з додержанням вимог цього кодексу та інших законів".

Основні міжнародно-правові акти щодо охорони інтелектуальної власності

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) є міжурядовою організацією системи Організації Об'єднаних Націй, штаб-квартира якої розташована в Женеві (Швейцарія). Установча конвенція щодо ВОІВ була підписана 14 червня 1967 р. у

Стокгольмі. Ця організація діє з 1970 р. Світова спільнота поклала початок охороні інтелектуальної власності ще у XIX столітті, коли були прийняті Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883 р.) та Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів.

Система міжнародних договорів у галузі охорони інтелектуальної власності поєднана в межах ВОІВ, яка є спеціалізованою установою і на теперішній час поєднує 155 держав.

Діяльність цієї організації здійснюється за такими напрямками:

- забезпечення адміністративного співробітництва в галузі охорони інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співпраці держав та взаємодія з іншими міжнародними організаціями;
- розробка нових міжнародних договорів та проектів щодо гармонізації національних законодавств;
- забезпечення міжнародної реєстрації низки об'єктів інтелектуальної власності;
- збирання і розповсюдження технічної, наукової та іншої інформації.

Паризька конвенція про охорону промислової власності була підписана у 1883 р. Цей документ містить основні принципи міжнародної охорони промислової власності. У межах цього договору здійснюються найбільш значні проекти ВОІВ щодо надання допомоги державам у становленні патентної системи і гармонізації національного законодавства.

Основні положення Паризької конвенції:

- принцип національного режиму – громадяни-іноземці та фірми користуються тими ж правами, які національний закон надає у відношенні охорони промислової власності вітчизняним заявникам;
- принцип конвенційного пріоритету – будь-який заявник, який правильно оформив заявку на патент на винахід, промислову модель, промисловий зразок або товарний знак в одній країні, може протягом визначеного терміну витребувати охорону у всіх державах-учасницях зі збереженням пріоритету першої заявки;

- принцип незалежності патенту, який отримано на один і той же винахід у різних країнах;
- право винахідника бути названим таким у патенті;
- умови видачі обов'язкових ліцензій при невикористанні винаходу патентовласником;
- право попереднього користувача;
- обов'язок кожної держави-учасниці створити спеціалізоване відомство по справах промислової власності.

Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів 1886 р., якою був заснований Міжнародний союз про охорону літературних і художніх творів, набрала чинності на території України у 1995 р.

Конвенція ґрунтується на таких принципах :

- на принципі національного режиму, відповідно до якого створені в одній країні-учасниці цього Союзу твори повинні отримувати в усіх інших країнах-учасницях Союзу таку саму охорону, яку ця країна надає своїм громадянам;
- на принципі автоматичної охорони, відповідно до якого національний режим не залежить від яких-небудь формальних умов, охорона надається по мірі факту створення і не обумовлюється реєстрацією, депонуванням тощо;
- на принципі незалежної охорони, відповідно до якого володіння наданими правами та їх реалізація не залежать від надання охорони в країні походження твору.

Страсбурзький договір про Міжнародну патентну класифікацію був укладений у 1971 р. Цей договір передбачає утворення *Міжнародної патентної класифікації* (МПК) і наступну координацію роботи по її застосуванню та періодичному перегляду кожні 5 років. Вона використовується для однакової у міжнародному масштабі класифікації та пошуку інформації про винаходи.

Договір про патентну кооперацію (РСТ) був підписаний у 1970 р. та набрав чинності у 1978 р. У договорі беруть участь 108 держав-учасниць Паризької конвенції, у тому числі країни ЄС, Скандинавські країни, Канада, Китай, Російська Федерація, Україна, США та Японія. Договором передбачається подання

міжнародних заявок на винаходи; міжнародне співробітництво (кооперація) в галузі патентного пошуку.

Договір з торгових аспектів прав інтелектуальної власності (ТРІПС) був укладений у 1994 р. Приєднання до договору є обов'язковим для усіх країн – членів Всесвітньої торгової організації (ВТО), які зобов'язались дотримуватись певного мінімуму вимог відносно охорони та захисту прав власників інтелектуальної власності (ІВ) та її торгових аспектів.

Договір ТРІПС засновано на таких принципах:

- встановлення стандартів охорони та здійснення прав на ІВ;
- надання національного режиму охорони;
- надання режиму найбільшого сприяння;
- дотримання вимог міжнародних конвенцій про охорону ІВ.

Конвенція про видачу європейських патентів (ЄПК) була підписана у Мюнхені та набрала чинності у 1978 р. Мета Конвенції – забезпечити можливість охорони винаходів у країнах-учасниках на основі єдиної процедури видачі патенту. У відповідності до положень ЄПК утворено Європейське патентне відомство, строк дії такого патенту складає 20 років.

ЄПК та інструкція до неї передбачають три фази процедури видачі патенту:

Перша фаза – формальна експертиза, під час якої перевіряється сплата мита, мова заявки, дотримання вимог до її оформлення.

Друга фаза – експертиза по суті – визначення відповідності винаходу встановленим ЄПК критеріям патентоспроможності (новина, винахідницький рівень, промислова придатність).

Третя фаза – розгляд протестів.

Євразійська патентна конвенція (ЄАПК) набрала чинності 12 серпня 1995 р. Основною метою Конвенції є заснування Євразійської патентної організації (ЄАПО) – створення міжнародної регіональної системи правової охорони винаходів на основі єдиного євразійського патенту, який діє на території усіх держав – учасниць Конвенції, суб'єктів колишнього СРСР.

Бангійський договір (ОАРІ) – домовленість щодо утворення Африканської організації інтелектуальної власності була підписана

14 франкомовними країнами Центральної та Західної Африки, набрав чинності у 1982 р. В основу діяльності ОАРІ покладені принципи ЄПК.

Договір про Північноамериканську зону вільної торгівлі (НАФТА) є загальною торговою домовленістю між Канадою, Мексикою та США, яка містить положення про сумісне регулювання питань охорони винаходів. У відповідності до цих домовленостей країни зобов'язані забезпечити іноземним громадянам той же рівень охорони винаходів, яким користуються їх громадяни, які мають відповідні права; при цьому здійснення цих прав не повинно обмежувати законну торгівлю.

Договір про патентне право (Patent Law Treaty - PLT) підписали 44 країни, а Заключний акт договору – 140 країн. Цей документ передбачає гармонізацію формальних вимог, встановлених національними та регіональними патентними відомствами для подачі та розгляду національних та регіональних патентних заявок, а також підтримка патентів у силі; подання заявок електронними засобами; спрощення процедури взаємовідносин заявника та відомства.

Лекція 3

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Об'єкти права інтелектуальної власності (ІВ)

Об'єктами права ІВ відповідно до ст.422 ЦКУ є:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організаційне мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;

- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Перелік об'єктів права інтелектуальної власності не виключний.

Загальні вимоги до об'єктів та їх класифікації

Об'єкти права ІВ розрізняються за своєю сутністю у залежності від напрямку творчості і можуть бути об'єктами літературно-мистецької, наукової або науково-технічної творчості.

Об'єктами права ІВ є такі *результати творчості*, які створені. Останнє припускає розуміння: набуття цим результатом *об'єктивної форми*, здатної до сприйняття іншими особами (тобто результат повинен існувати не в думках, а бути певною мірою матеріалізованим через різні способи); *фіксації цієї форми*; *оприлюднення факту* створення результату творчої діяльності; *формалізації* (інколи й кваліфікованої) об'єктів інтелектуальної власності:

а) публікація у певних фахових виданнях наукових творів для захисту дисертацій;

б) депонування в установах системи науково-технічної інформації;

в) проходження процедури патентування.

Взагалі об'єкти ІВ повинні відповідати певним *вимогам* щодо:

- охороноспроможності;
- відповідності встановленим вимогам і підходам;
- наявності відповідного рівня. Останнє має особливе значення для об'єктів наукової чи науково-технічної творчості.

Не завжди об'єктами права ІВ визнаються творчі результати, наприклад, це стосується прав на фонограми, передачі організацій мовлення, кабельний розподіл, деякі засоби індивідуалізації підприємців.

Суб'єкти права інтелектуальної власності та їх класифікації

Оскільки творчість є природним правом людини, то єдиним суб'єктом права на творчість є людина. Це пов'язується з її психомоторними особливостями і здатністю мислити. Творчість не може бути притаманна фіктивним особам – юридичним, у т.ч. особам публічного права – державі, територіальним громадам тощо. Проте до процесу творчої діяльності у тих чи інших аспектах її прояву, проходження, існування, формалізації залучаються: об'єднання осіб (творчі колективи), юридичні особи, більш того – такі фікції, які й особами правом не іменуються – аналітично-програмні пристрої (штучний інтелект), крім того, живі істоти, які не фіктивні, але не є особами і суб'єктами – тварини.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до Цивільного кодексу, іншого закону чи договору.

Розрізняють *первинних і похідних суб'єктів* права ІВ. Первинні суб'єкти права ІВ:

- сам творець-фізична особа, чиєю творчою працею створено об'єкт;

- юридичні особи, які стають суб'єктами права ІВ:

- а) в силу специфіки самого об'єкта ІВ: комерційна назва, комерційна таємниця, програма мовлення, знак для товарів та послуг;

- б) у випадку створення об'єкта права ІВ на замовлення (ст. 432 ЦК) або при виконанні трудового договору (ст. 431 ЦК).

Похідними суб'єктами права ІВ є особи, які не є творцями об'єкта права ІВ, але отримали майнові права за згодою з правовласником або в силу закону. Ними є:

- суб'єкти, які отримали за договором всі майнові права;

- суб'єкти, які отримали за договором частку майнових прав і на певний час;

- спадкоємці, які успадкували майнові права.

Загальні цивільно-правові вимоги до первинних суб'єктів права ІВ як і взагалі до суб'єктів цивільно-правових відносин - це наявність у них *право- та дієздатності*. Проте слід мати на увазі, що здатність до творчості не збігається із загальною цивільною дієздатністю. Для творчості досягнення певного юридично значущого віку не вимагається (ст. 31 ЦКУ Фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа), має право здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом ст. 32 ЦКУ, крім правочинів, передбачених ст. 31 цього Кодексу, фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) має право самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом). Отже, ці особи можуть бути суб'єктами права ІВ, а по досягненні певного віку – здійснювати самостійно права на об'єкти ІВ: до 14 років – особисті немайнові; з 14 років – всі права.

Стосовно *недієздатних осіб* – їх неможливо позбавити права на творчість, і такі люди зберігають творчій потенціал. Проводяться виставки їх творів, написані такими людьми картини користуються попитом. Тобто природних прав такі люди не позбавляються. Інша річ – неможливість здійснення ними майнових прав авторства, які здійснюють їх опікуни.

Окремо виділяються такі суб'єкти права ІВ, *як працівники, що створили об'єкти у зв'язку з виконанням трудового договору, та особи, які створили такі об'єкти за замовленням*.

Відповідно до ст. 431 ЦКУ особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, встановлених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник.

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом.

Відповідно до ст. 432 ЦКУ особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта. У випадках, встановлених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати замовникові.

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Суб'єкти можуть бути *одинарними і з множинністю осіб*. Остання буває у випадках:

- створення об'єкта декількома особами незалежно від обсягу творчої участі. Ці особи іменуються співавторами. Не визнаються співавторами особи, що надавали технічну допомогу хоча б і творчу, але таку, що похідним чином впливає на твір (наприклад, редактор);

- спільне первинне володіння майновими правами ІВ можливе також у випадках, передбачених ст. 431, 432 ЦК. Особа, яка створила об'єкт ІВ, і особа (як фізична, так і юридична), яка замовила створення цього об'єкта, є первинними співвласниками майнових прав (якщо інше не передбачено згодою сторін).

Зміст правовідносин ІВ та види інтелектуальних прав

До поняття змісту права на творчість входить:

- право займатися творчою діяльністю;
- право вибору видів творчої діяльності;
- право знайомитися із здобутками попередників та інших творців у обраному напрямку (право на інформацію);
- право на отримання кваліфікованої професійної освіти;
- право на отримання допомоги у своїй творчості;
- право об'єднуватися у творчі спілки;
- право на вибір організаційно-правової форми творчості;

- право вибирати і визначати своє правове становище при створенні результатів творчої діяльності;
- право на вибір засобів зовнішнього вираження творчого результату;
- право на вибір іміджу чи псевдоніма;
- право на обнародування результату творчої діяльності чи знищення всіх результатів, матеріалів і носіїв;
- право за згоди автора чи його правонаступників після його смерті продовжити творчий задум тощо.

Право на творчість реалізується у правовідносинах, змістом яких, крім прав, є також і *обов'язки*. Вони такі:

- дотримуватися у творчості моралі і гуманності;
- не розпалювати національну чи расову ворожнечу;
- не порушувати законні права та інтереси інших осіб, у тому числі суб'єктів творчої діяльності;
- не завдавати шкоди довкіллю;
- не проводити експерименти у тих напрямках, які заборонено чи обмежено чинним законодавством;
- попередити суспільство про можливі шкідливі наслідки проведення творчого пошуку в даному напрямку;
- дотримуватися основних відмінних рис виду та жанру творчості;
- використовувати досягнення попередників у визначених обсягах та вказувати джерела запозичення;
- розголосити дані, що мають важливе значення для виживання людства;
- тримати у секреті результати, що мають велике стратегічне значення для держави та суспільства;
- дотримуватися встановленого чинним законодавством порядку кваліфікації певних результатів творчої діяльності.

У зміст права ІВ входять правомочності та юридичні обов'язки. Права, що мають суб'єкти права ІВ, поділяються на *особисті немайнові* та (або) *майнові права*.

Особисті немайнові права:

а) загальним чином передбачені у загальній частині ЦК. Це права, об'єктом яких є честь, гідність людини як творця об'єкта ІВ, суспільне визнання його здібностей, авторства, творча репутація;

б) спеціально встановлені як такі для інтелектуальних прав (ст. 425 ЦК):

- право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо,) об'єкта права інтелектуальної власності;

- право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

- інші особисті немайнові права, встановлені законом, яким можуть бути як спеціальні закони (наприклад, „Про авторське право і суміжні права“), так і інші статті ЦК. Так, відповідно до ст.440 ЦК автору твору належать такі особисті немайнові права, крім зазначених у ст. 425 ЦК:

- вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо;
- забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору;
- на недоторканність твору.

Отже, особисті немайнові права ІВ не залежать від майнових прав ІВ; їх перелік невичерпний. Спеціальними законами або статтями ЦК можуть встановлюватися й інші особисті немайнові права, наприклад, пов'язані із специфікою об'єкта (право автора сорту надавати йому своє ім'я).

Майнові права – це такі, в основі яких, за загальними підставами цивільного права, лежить майновий інтерес, зокрема, в отриманні винагороди, використанні продукту тощо. Згідно зі ст. 426 ЦК майновими правами інтелектуальної власності є:

1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Тобто головний наголос у майнових правах ІВ робиться на використанні об'єкта, від чого у свою чергу залежить отримання суб'єктом права ІВ винагороди.

Немайнові права можуть реалізовуватися лише творцем ІВ. Вони є такими, що не відчужуються і не передаються. Майнові права відчужувані і можуть передаватися іншим особам, як правило, у зобов'язальних правовідносинах: укладенням договору, внеском до статутного капіталу, предметом договору застави тощо.

Реалізуються немайнові і майнові права в різні строки, тобто мають різні строки дії. Немайнові – *безстрокові, строки чинності майнових прав встановлюються законом.*

Загальні положення про передачу майнових інтелектуальних прав, надання дозволу на використання (видача ліцензії)

У залежності від того, чи назавжди відчужуються майнові права або передаються на певний час, розрізняють *договір про передачу*, тобто відчуження майнових прав і *ліцензійний договір*.

Відповідно до ст. 1132 ЦКУ за *договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності* одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах.

Укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше.

Умови договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, що погіршують становище творця відповідного об'єкта або його спадкоємців у порівнянні зі становищем, передбаченим Цивільним кодексом та іншим законом, а також обмежують право творця на створення інших об'єктів, є нікчемними.

Ліцензійний договір – дозвіл на використання конкретних прав на оплатній основі із зазначенням сфери, способів, території та строків використання.

Відповідно до ст. 1128 ЦКУ за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог Цивільного кодексу та іншого закону.

У випадках, передбачених ліцензійним договором, може бути укладений субліцензійний договір, за яким ліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У цьому разі відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.

У ліцензійному договорі визначаються вид ліцензії, сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності (конкретні права, що надаються за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територія та строк, на які надаються права, тощо), розмір, порядок і строки виплати за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити у договір.

Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.

Предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними.

Права на використання об'єкта права інтелектуальної власності та способи його використання, які не визначені у ліцензійному договорі, вважаються такими, що не надані ліцензіату.

У разі відсутності у ліцензійному договорі умови про територію, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на територію України.

Якщо в ліцензійному договорі про видання або інше відтворення твору винагорода визначається у вигляді фіксованої грошової суми, то в ньому має бути встановлений максимальний тираж твору.

Умови ліцензійного договору, які суперечать положенням Цивільного кодексу, є нікчемними.

Ліцензія на використання об'єктів права ІВ — це дозвіл використовувати об'єкт ІВ у визначеній обмеженій сфері. Різновидами ліцензії є:

– *виключна* — видається одному ліцензіату та виключає можливість для ліцензіара використовувати об'єкти права ІВ самому у той же спосіб, на який видана ліцензія, а також виключає можливість видавати аналогічну ліцензію іншим під час дії ліцензії;

– *одинична* — видається одному ліцензіату, виключає можливість видавати аналогічну ліцензію іншим під час дії ліцензії, проте дає можливість використовувати об'єкти права ІВ самому ліцензіару у той же спосіб;

– *невиключна* — не виключає для ліцензіара можливості видати аналогічну ліцензію, а також самому використовувати об'єкти права ІВ у той же спосіб;

– *субліцензія* видається ліцензіатом третій особі з дозволу ліцензіара.

Відповідно до ст. 1127 ЦКУ особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта у певній обмеженій сфері (ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності).

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору.

Форма договорів щодо розпорядження майновим правом інтелектуальної власності – проста письмова (ст. 1126 ЦК). У разі недодержання письмової форми договору щодо розпорядження майновими правами ІВ такий договір є нікчемним.

Законом можуть бути встановлені випадки, в яких договір щодо розпорядження майновими правами ІВ може укладатися усно.

За загальним правилом, передбаченим у ч. 1 ст. 1133 ЦК, ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності та

договори, визначені ст. 1137, 1140 та 1141 Цивільного кодексу, не підлягають обов'язковій державній реєстрації. Їх державна реєстрація здійснюється на вимогу ліцензіара або ліцензіата у порядку, встановленому законом.

Відсутність державної реєстрації не впливає на чинність прав, наданих за ліцензією або іншим договором, та інших прав на відповідний об'єкт права ІВ, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права.

У той же час ч. 8 ст. 28 ЗУ "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" встановлюється обов'язковість реєстрації в Установі ліцензійного договору та договору про передачу прав як умова його дійсності по відношенню до третіх осіб.

Факт передання виключних майнових прав ІВ, які відповідно до ЦК або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації.

Форми винагороди за використання об'єктів права ІВ відповідно до ліцензійних договорів можуть бути такими:

- одноразова винагорода у фіксованому розмірі (*паушальний платіж*);
- відсоток за кожний екземпляр або кожне використання (*роялті*).

Представники у справах інтелектуальної власності

Положенням про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1994 р. № 545, визначається правовий статус представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) і регулюються відносини, пов'язані з набуттям, реалізацією і припиненням права займатися діяльністю патентного повіреного.

Патентний повірений надає фізичним та юридичним особам допомогу і послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляє інтереси зазначених осіб у Державному департаменті інтелектуальної власності, а також судових органах, кредитних установах, відносинах з іншими

фізичними та юридичними особами. Державний департамент інтелектуальної власності веде державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених). Патентному повіреному, внесеному до державного реєстру, присвоюється реєстраційний номер.

Патентний повірений діє за дорученням особи, яку він представляє. Це доручення засвідчується договором, довіреністю або іншим документом, що підтверджує його повноваження відповідно до законодавства.

Повноваження патентного повіреного можуть бути засвідчені також шляхом зазначення його прізвища та реєстраційного номера в заявці на видачу охоронного документа на об'єкт промислової власності, якщо заявка підписана заявником.

Державний департамент інтелектуальної власності не відповідає за зобов'язаннями патентних повірених.

Захист прав ІВ

Захист прав ІВ відбувається у судовому порядку відповідно до ст. 16, 434 та інших ЦКУ. Відповідно до ст. 434 ЦК кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувались переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

б) опублікування у засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Лекція 4

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

Об'єкти авторського права (АП)

Перелік об'єктів авторського права надається у ч.1 ст. 8 ЗУ "Про авторське право і суміжні права." *Об'єктами авторського права* є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);

2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;

3) комп'ютерні програми;

4) бази даних;

5) музичні твори з текстом і без тексту;

б) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;

7) аудіовізуальні твори;

8) твори образотворчого мистецтва;

9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;

10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;

11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не

охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності;

12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;

13) сценічні обробки творів і фольклору, придатні для сценічного показу;

14) похідні твори;

15) збірники творів, обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;

16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних, аудіовізуальних творів;

17) інші твори.

Відповідно до ст. 435 ЦКУ *об'єктами АП є:*

- 1) літературні та художні твори, зокрема:
 - романи, поеми, статті та інші письмові твори;
 - лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
 - драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори;
 - музичні твори (з текстом або без тексту);
 - аудіовізуальні твори;
 - креслення, гравюри, твори живопису, архітектури, скульптури та літографії;
 - фотографічні твори;
 - твори ужиткового мистецтва;
 - ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки;
 - переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів;
 - збірники творів, якщо вони за доббором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

2) комп'ютерні програми;
3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

4) інші твори.

Таким чином, перелік об'єктів не виключний. У якості об'єктів ЗУ "Про авторське та суміжні права" названі тільки твори, а ст. 435 ЦК – твори та інші об'єкти, що прирівнюються до творів: комп'ютерні програми та компіляції даних (бази даних).

Об'єктом авторського права може бути й частина твору. Відповідно до ст. 9 ЗУ "Про авторське і суміжні права" частина твору, яка може використовуватися самостійно, у тому числі й оригінальна назва твору, розглядається як твір і охороняється відповідно до цього закону.

Ст. 436 ЦК передбачаються твори, які *не є об'єктами авторського права*:

1) акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування влади (закони, укази, постанови, рішення тощо) та їх офіційні переклади;

2) державні символи України, грошові знаки, емблеми, затверджені державними органами;

3) повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації;

4) інші твори, встановлені законом.

Відповідно до ст. 10 ЗУ "Про авторське і суміжні права" *не є об'єктом авторського права*:

а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;

б) твори народної творчості (фольклор);

в) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;

г) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних сил України та інших

військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;

д) грошові знаки;

е) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду).

Проекти офіційних символів і знаків, зазначених у пунктах "г" і "д" частини першої цієї статті, до їх офіційного затвердження розглядаються як твори і охороняються відповідно до закону.

Твори можуть бути абсолютно *новими і похідними* (або залежними), які є творчими переробками вже існуючих творів, тобто створення їх нової художньої форми (сценарії, створені на базі літературного твору, або аранжування та оркестровка музичного твору, тексти перекладів тощо). Головна вимога до них - додержання авторських прав (посилання на авторство, згода автора).

Звичайні і складені твори. Останніми є різноманітні збірники, якщо вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням певного матеріалу (скажімо, надання певних класифікацій).

Виділяють також *службові твори*, але не внаслідок специфіки самого об'єкта, а тому, що їх створено при виконанні трудових обов'язків працівником.

Суб'єкти АП

Суб'єкти АП поділяються на *первинні та похідні*. *Первинні* — фізичні особи, творчою працею яких створено твір (ч. I ст. 11. ЗУ "Про авторське і суміжні права", ч. I ст. 437 ЦК):

1 Автори творів.

2 Автори творчої переробки творів (перекладів, аранжування, сценаріїв).

Відповідно до ст. 20 ЗУ "Про авторське і суміжні права" перекладачам і авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку.

Перекладачі і (або) автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого зазнав перекладу, адаптації, аранжування або іншої переробки.

Авторське право перекладачів і (або) авторів інших похідних творів не перешкоджає іншим особам здійснювати свої переклади і переробки тих самих творів.

3 Укладачі збірників та інших складних творів при збереженні авторства за кожним автором твору, включеного до складного твору. При цьому у інших суб'єктів на аналогічні твори (упорядкування), наприклад, словники, енциклопедії, коментарі, зберігається право виникнення авторських прав. Авторське право існує паралельно в укладачів збірників і авторів інформації, які не будуть співавторами.

4 Видавці енциклопедій.

5 Співавтори. Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір (ст. 13 ЗУ "Про авторське і суміжні права", ст. 438 ЦК). Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. Співавторством є також авторське право на інтерв'ю. Співавторами інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його взяла.

6 Сукупність авторів, які не є співавторами, оскільки у них різні об'єкти авторських прав, хоча й пов'язані в єдине – аудіовізуальний твір. Цим вони схожі як із співавторами, так і з упорядниками, однак суттєво відрізняються від тих та інших. Відповідно до ст. 17 ЗУ "Про авторське і суміжні права" *авторами аудіовізуального твору* є:

- а) режисер-постановник;
- б) автор сценарію і (або) текстів, діалогів;
- в) автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього;
- г) художник-постановник;
- д) оператор-постановник.

Одна і та сама фізична особа може суміщати дві або більше із наведених у цій частині авторських функцій.

7 Роботодавці є суб'єктами майнових прав на твори (ч. 2 ст. 16 ЗУ "Про авторське і суміжні права"). При цьому роботодавці і автори не стають співавторами. Зміст їх прав на твір розподіляється відповідно на майнові та немайнові права. Відповідно до ст. 16 ЗУ "Про авторське і суміжні права" виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Похідні суб'єкти АП – інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону (ч. 2 ст. 437 ЦК).

Специфічними суб'єктами АП є організації колективного управління, які здійснюють певні права авторів, виходячи із договору на передачу їм прав в управління і закону.

Немайнові та майнові права авторів

Особисті немайнові права авторів передбачені ст. 425, 440 ЦК та ст. 14 ЗУ „Про авторське і суміжні права”:

- 1) право на визнання людини творцем об'єкта ІВ;
- 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі або репутації творця;
- 3) вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- 4) на недоторканість твору та інші.

Майнові права авторів:

- 1) право на використання твору;
- 2) виключне право дозволяти використання твору;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, у тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові прав встановлені законом.

Детально розглянемо право на використання. Використанням твору є його:

- 1) опублікування (випуск у світ);
- 2) відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі;
- 3) переклад;
- 4) переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни;
- 5) включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо;
- 6) публічне виконання;
- 7) цивільний оборот, у тому числі продаж, здавання в оренду (прокат), імпорт його примірників, примірників його перекладів, переробок тощо.

Використанням твору є також інші дії, встановлені законом (ст. 443 ЦК).

Інші особи, крім автора, мають право на використання твору лише з дозволу автора і за певну винагороду за винятками, передбаченими ст. 444 ЦКУ та ст. 21-25 ЗУ "Про авторське право і суміжні права). Таким чином, суб'єктами реалізації права на використання є:

- автори та інші особи, які мають авторське право - первинне право на надання іншим особам дозволу на використання твору;
- особи, які набули від авторів (та інших осіб, що мають авторське право) право на використання твору (ст.32 ЗУ "Про авторське право і суміжні права").

Підставами використання є:

- авторські права - у авторів;
- договори:
 - а) авторський договір;
 - б) трудовий договір;
 - в) договір між співавторами;
 - г) договір про відчуження майнових авторських прав;
- закон – у випадках, передбачених ст. 21-25 ЗУ "Про авторське право і суміжні права" та ст. 444 ЦКУ.

Відповідно до ст. 448 ЦКУ та ст.27 ЗУ „Про авторське право і суміжні права” автор має невідчужуване право на одержання грошової суми у розмірі 5% від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором

оригіналу твору. Це право переходить до спадкоємців автора твору та спадкоємців цих спадкоємців і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір.

Охорона і захист авторського права (АП)

Охорона відбувається шляхом:

- встановлення авторських прав і порядку їх реалізації;
- встановлення заборон для інших осіб щодо авторських прав;
- встановлення можливостей додержання певних формальностей (1 використовувати знак охорони АП – латинська „с” обведена колом із зазначенням ім’я особи, яка має авторське право та року першої публікації; 2 можлива реєстрація АП і договорів, що стосуються АП за власним бажанням в Установі – центральному органі виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності)
- можливість захисту АП при їх порушенні.

Строки дії АП

- 1 Для немайнових прав – безстроково.
- 2 Для майнових прав автора – 70 років після смерті автора.

Організації колективного управління майновими правами

Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами:

- а) особисто;
- б) через свого повіреного;
- в) через організацію колективного управління.

Відповідно до ст. 46 ЗУ "Про авторське право і суміжні права" Суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав може доручити управління своїми майновими правами повіреному на підставі укладеного з ним договору-доручення.

Здійснюючи управління майновими правами, ця особа діє у межах повноважень, переданих суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав.

Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами *організаціям колективного управління*. Організації колективного управління створюються суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав та мають статус юридичної особи згідно із законом. Допускається утворення окремих організацій, які управляють певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, або організацій, які управляють різними майновими правами в інтересах різних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Особи, які використовують твори, виконання, програми мовлення, примірники фонограм (відеограм), зобов'язані надавати організаціям колективного управління точний перелік використаних творів, виконань, примірників фонограм (відеограм), програм мовлення разом з документально підтвердженими даними про одержані прибутки від їх використання та повинні виплачувати організаціям колективного управління винагороду в передбачений термін і в обумовленому розмірі.

Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть також доручати управління своїми майновими правами на колективній основі відповідним державним організаціям, установчі документи яких передбачають здійснення таких функцій.

Організація колективного управління після її державної реєстрації зобов'язана протягом 30 днів стати на облік в Установі. Про облік організацій колективного управління Установа здійснює публікацію у своєму офіційному бюлетені. Організації колективного управління діють на основі статутів, що затверджуються в установленому порядку і в межах повноважень, одержаних від суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Організації колективного управління не мають права займатися комерційною діяльністю чи використовувати будь-яким способом об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, доручених їм для управління. На діяльність таких організацій не поширюються обмеження, передбачені антимонопольним законодавством.

Повноваження на колективне управління майновими правами передаються організаціям колективного управління авторами та

іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі. Організації колективного управління можуть управляти на території України майновими правами іноземних суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями, у тому числі й про взаємне представництво інтересів.

Організації колективного управління можуть доручати на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями управляти на колективній основі за кордоном майновими правами українських суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі й про взаємне представництво інтересів. На основі одержаних повноважень організації колективного управління надають будь-яким особам шляхом укладання з ними договорів невиключні права на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Організація колективного управління має право вимагати від осіб, які використовують об'єкти авторського права і суміжних прав, надання їм документів, що містять точні відомості про використання зазначених об'єктів, необхідні для збирання і розподілу винагороди.

Функціями організацій колективного управління є:

а) погодження з особами, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, розміру винагороди під час укладання договору;

б) укладання договорів про використання прав, переданих в управління;

в) збирання винагороди за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав у випадках та на підставах, передбачених законом;

г) розподілення і виплачування зібраної винагороди суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вона управляє, а також іншим суб'єктам прав відповідно до закону;

д) здійснення інших дій, передбачених чинним законодавством, необхідних для охорони прав, управління якими здійснює організація.

Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, у тому числі щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти.

Організації колективного управління мають право резервувати на своєму рахунку суми незатребуваної винагороди, що надійшла їм від осіб, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав. Після трьох років від дня надходження на рахунок організації колективного управління відповідних сум, суми незатребуваної винагороди можуть бути використані для чергових виплат суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав або спрямовані на інші цілі, передбачені їх статутами, в інтересах суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Суміжні права

Об'єктами суміжних прав незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження є:

- а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- б) фонограми та відеограми;
- в) передачі (програми) організацій мовлення.

Суб'єкти суміжних прав поділяються на первинних та вторинних.

Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення (ч. I ст. 37 ЗУ "Про авторські та суміжні права", ч. I ст. 452 ЦК), ім'я (найменування) якої зазначено відповідно фонограмі, відеограмі, їх примірникам чи упаковці, а також під час передач організації мовлення.

Взаємозв'язок прав суб'єктів суміжних прав:

- виконавці – з дотриманням прав авторів;
- виробники фонограм, відеограм повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців;
- організації мовлення повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм).

Похідні суб'єкти суміжних прав – інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону (ч.2 ст. 452 ЦК).

Строк дії суміжних прав (ст. 44 ЗУ "Про авторське право і суміжні права):

Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання. Особисті немайнові права виконавців охороняються безстроково.

Права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована протягом зазначеного часу.

Організації мовлення користуються наданими правами протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі.

Закінчення строків захисту суміжних прав настає 1 січня року, наступного за роком, у якому закінчилися строки захисту. До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічних сповіщень, а також право на одержання винагороди у межах установленого ст. 44 ЗУ „Про авторське право і суміжні права” строку.

Лекція 5

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ (ППВ). ПОНЯТТЯ, СУБ'ЄКТИ, ОБ'ЄКТИ ППВ

Відповідно до законодавства України до об'єктів відносять:

- винаходи;
- корисні моделі;
- промислові зразки.

У міжнародній практиці – також знаки для товарів і послуг.

Винахід – це технологічне або технічне рішення, яке відповідає умовам патентоспроможності, тобто є новим, має винахідницький рівень і є придатним до промислового застосування.

Новизна – винахід вважається новим, якщо він не є частиною рівня техніки, який до себе включає всі відомості, які стали загальнодоступними у світі до подачі заявки до державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти та науки України (до Установи).

Рівень техніки включає зміст будь-якої заявки на видачу в Україні патенту, у т.ч. міжнародного в тій редакції, у якій цю заявку було подано спочатку. Практично це означає, що до дати подачі заявки до Установи суть винаходу не була розкрита в Україні або закордоном для невизначеного числа осіб настільки, що стало можливим його використання. *Виключення*: не вважається, що новизна винаходу втрачена за ситуації, коли винахідник або особа, що отримала від нього інформацію про винахід, розкриє її зміст у перебігу терміну, який не перевищує 12 місяців до подачі заявки до Установи.

Винахідницький рівень – якщо для фахівця винахід не є очевидним, тобто не виходить з існуючого рівня техніки, практично зроблений винахідником. Винаходом є рішення, що характеризується новою якістю, яка відрізняє його від відомих рішень.

Промислова придатність – винахід повинен бути придатним до використання у промисловості або іншому різновиді людської діяльності.

Об'єктами винаходів є:

- 1) продукт, речовина, пристрій;
- 2) спосіб або процес у якій-небудь сфері технологій;
- 3) застосування раніше відомого продукту або способу за новим призначенням.

Винаходами не можуть бути визнані:

- 1) відкриття;
- 2) наукові теорії;
- 3) математичні методи;
- 4) методи організації і управління народним господарством;
- 5) плани, умовні позначення, розклади, методи виконання розумових операцій;
- 6) комп'ютерні програми;
- 7) результати художньої творчості;
- 8) топографії інтегральних мікросхем.

Корисна модель – це нове промислово придатне конструктивне виконання пристрою.

Умови патентоспроможності: новизна і промислова придатність.

Новизна корисної моделі виявляється в оригінальному компонуванні виконань пристроїв, відомості про які не входять у рівень техніки.

Промисловий зразок – це нове конструктивне рішення промислового виробу, яке визначає його зовнішній вигляд і відповідає умовам патентоспроможності, тобто є новим і промислово придатним (у Цивільному кодексі тільки новизна).

Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у сфері художнього конструювання, дизайну.

Об'єктами промислового зразка є:

- форма;
- малюнок;
- розфарбовування;
- їх поєднання, яке визначає зовнішній вигляд промислового виробу і призначене для задоволення естетичних та ергономічних потреб людини.

Зміст *новизни як умови патентоспроможності* відповідає умові новизни винаходу і корисної моделі. *Виключення*: промисловий зразок є новим, якщо відомості про нього розголошені у строк, що не перевищує 6 місяців до дати подачі заявки до Установи.

Суб'єкти ППВ:

- 1) винахідники;
- 2) автори промислових зразків.

Таким чином це фізичні особи, творчою працею яких створено винахід, корисну модель, промисловий зразок незалежно від їх дієздатності.

Похідні суб'єкти ППВ – фізичні і юридичні особи, яким право на об'єкт ПВ перейшло за договором чи згідно із законом.

Специфічні суб'єкти – роботодавці, яким належить право на отримання патенту на службовий винахід/корисну модель/промисловий зразок, створений у зв'язку з виконанням службових обов'язків або доручення роботодавця, якщо трудовий договір не передбачав іншого.

Роботодавець повинен укласти договір із винахідником/автором, у якому повинні бути визначені розмір і порядок виплати винагороди останньому. Дане право роботодавця обмежене в часі – зробити дії, пов'язані з оформленням прав на об'єкт ПВ, протягом 4 місяців. Інакше право на отримання патенту переходить до автора без будь-яких обмовок. Протягом 4 місяців роботодавець може:

- 1) подати заявку;
- 2) передати право на отримання патенту іншій особі;
- 3) ухвалити рішення про збереження об'єкта ПВ як конфіденційній інформації.

За роботодавцем зберігається право переважного отримання даного об'єкта ПВ у користування за ліцензією, якщо він пропустив 4-місячний термін.

Право на отримання патенту на службовий винахід виникає у винахідника або його правонаступника і тоді, коли після закінчення 4-річного терміну з дня ухвалення рішення роботодавцем про

збереження винаходу/корисної моделі як конфіденційної інформації роботодавець не використовує його.

Право на отримання патенту на промисловий зразок може належати працедавцеві і авторові, якщо останнє обумовлено в трудовому договорі.

Оформлення права на винахід, корисну модель, промисловий зразок

Право кваліфікації творчої продукції у якості винаходу, корисної моделі, промислового зразка належить Установі.

Процес кваліфікації складається з таких стадій:

- 1) подача заявки до Установи;
- 2) експертиза заявки;
- 3) державна реєстрація патенту;
- 4) видача патенту.

1 Вимоги до змісту і порядку подачі заявки встановлені ст. 12 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 11 «Про охорону прав на промислові зразки» і Правилами складання і подачі заявки. Заявка складається українською мовою і повинна відповідати таким вимогам:

а) повинна містити заяву на видачу патенту на винахід з проведенням кваліфікаційної експертизи або декларативного патенту на винахід, корисну модель;

б) містити опис винаходу, корисної моделі;

в) містити формули винаходу, корисної моделі, які повинні виражати його суть, базуватися на описі і висловлюватися в усному порядку, ясно і ёмко. Заявка повинна містити також креслення, якщо в описі є посилання на них, і реферат.

Значення заявки – за датою подачі заявки визначається пріоритет пропозиції (у разі визнання правова охорона встановлюється з дати подачі заявки).

Якщо винахід, корисну модель створено двома і більш особами незалежно один від одного, право на отримання патенту (декларативного патенту) на цей винахід або декларативного патенту на корисну модель належить заявникові, заявка якого має

ранішу дату подачі до Установи і у випадку, якщо заявлений пріоритет – ранішу дату пріоритету, за умови, що дана заявка не відкликана, не вважається відкликаною або за нею не ухвалено рішення про відмову у видачі патенту.

Пріоритет – це першість у подачі заявки (перевага у правовому захисті об'єкта ПВ).

Конвенційний пріоритет надається суб'єктам, які оформляють свої права на об'єкти ПВ у декількох державах відповідно до міжнародно-правових конвенцій.

Термін дії конвенційного патенту складає 12 місяців, на промислові зразки – 6 місяців.

Існує декілька видів патентів:

- 1) патент на винаходи видається за наслідками кваліфікаційної експертизи, термін його дії – 20 років від дати подачі заявки;
- 2) декларативний патент на винаходи видається за наслідками формальної експертизи і експертизи на локальну новизну, термін дії – 6 років;
- 3) декларативний патент на корисні моделі – термін дії 10 років;
- 4) патент на промисловий зразок – термін дії за ЗУ – 10 років, за ЦКУ ст. 467 – 15 років.

У зв'язку з наявністю різних видів патентів особа повинна визначити у своїй заявці вид патенту, на який вона претендує.

2 Існує два види експертиз:

- формальна, у ході якої встановлюється приналежність позначеного в заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами, корисними моделями, і відповідність заявки вимогам, що пред'являються до неї;
- кваліфікаційна експертиза, що встановлює відповідність винаходу умовам патентоспроможності.

Експертиза на локальну новизну є складовою частиною кваліфікаційної експертизи.

Після закінчення 18 місяців з дня подачі заявки або дати пріоритету Установа у своєму офіційному бюлетені публікує

перелік заявок. Відомості про заявку на видачу декларативного патенту не публікуються і публікація заявки на промисловий зразок також не передбачена.

3 Рішення про видачу патенту ухвалюється за наслідками проведення експертизи. На підставі рішення про видачу патенту ухвалюється рішення про реєстрацію патенту за умови сплати заявником обов'язкового збору за публікацію про видачу патенту і сплати державного мита. Реєстрація здійснюється шляхом внесення відповідних відомостей до реєстру. Одночасно з державною реєстрацією здійснюється публікація про видачу патенту (декларативного патенту). Публікація здійснюється Установою у своєму офіційному бюлетені.

4 Видача патенту здійснюється у місячний термін після державної реєстрації. Патент видається особі, яка має право на його отримання. Якщо право на отримання одного і того ж патенту мають декілька осіб, їм видається один патент.

Декларативний патент на винахід, корисну модель видається під відповідальність власника за відповідність винаходу, корисній моделі умовам патентоспроможності.

Права винахідників і авторів промислових зразків

Особисті немайнові права:

- право авторства;
- право на привласнення свого імені винаходу, корисній моделі.

Майнові права:

- 1) право використовувати об'єкт ПВ;
- 2) право дозволяти використовувати об'єкт ПВ іншим особам;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню об'єктів права промислової власності, у т.ч. забороняти його використання.

Право використання об'єкта промислової власності і його способи визначаються законами. Реалізація права дозволу здійснюється за допомогою укладення договорів по відчуженню або по передачі у користування (ліцензії, ліцензійні договори).

Майнові права є винятковими, але не безмежні. Не є порушенням майнових прав:

- 1) використання об'єкта без комерційної мети;
- 2) використання об'єкта при надзвичайних обставинах;
- 3) використання з науковою метою;
- 4) використання у процесі реалізації права попереднього користування – особа, яка до дати подачі заявки на винахід або до дати пріоритету на користь своєї діяльності сумлінно використовувала винахід, корисну модель, промисловий зразок або здійснила істотну підготовку для такого використання, має право на продовження такого використання або початок використання на безвідплатних засадах – *право попереднього користування*.

Право попереднього користування може передаватися іншим особам або переходити до інших осіб тільки з підприємством або діловою практикою, або з частиною підприємства, ділової практики, у якій використовувався винахід, корисна модель, промисловий зразок – ст. 472 ЦКУ, ст.30 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст.21 ЗУ «Про охорону прав на промисловий зразок». На промисловий зразок передбачена можливість примусового відчуження або передачі права, що належить власникові патенту, з виплатою йому компенсації – *видача примусових і залежних ліцензій*.

Примусова ліцензія (недобровільна) видається за рішенням суду, коли винахід не використовується протягом 3 і більше років, при цьому є суб'єкт, що бажає використовувати його, але який не може отримати дозвіл на дане використання від власника патенту.

Залежна ліцензія видається, коли використання нового винаходу не можливе без порушення прав власника раніше виданого патенту або власника патенту на раніше кваліфікований винахід.

Способи захисту промислової власності:

1 Право вимагати припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушенню прав власника патенту, і відновлення положення, що існувало до порушення має рацію.

2 Право вимагати відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду.

3 Право вимагати відшкодування моральної шкоди.

4 Право використання правових способів захисту суб'єктів цивільних прав, передбачених ЦКУ.

Дані права належать не тільки власникові патенту, але і власнику ліцензії.

Лекція 6

ПРАВОВА ОХОРОНА ТОПОГРАФІЙ ІНТЕГРАЛЬНИХ МІКРОСХЕМ (ТІМ)

Поняття ТІМ, умови охороноздатності

У законодавстві України використовується різна термінологія: компонування інтегральної мікросхеми, топологія інтегральної мікросхеми, топографія інтегральної мікросхеми.

Відповідно до ЗУ «Про охорону прав на ТІМ» *інтегральна мікросхема* – це мікроелектронний виріб, остаточної або проміжної форми, призначений для використання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якої нероздільно сформовані в об'ємі і/або на поверхні матеріалу, які утворюють основу такого виробу незалежно від способу його виготовлення.

Топографія інтегральної мікросхеми – це зафіксоване на матеріальному носіїві просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми і з'єднань між ними.

Сама інтегральна мікросхема не є об'єктом правової охорони.

Умови охороноздатності:

ТІМ відповідає умовам охороноздатності, якщо вона є оригінальною, тобто якщо вона не створена шляхом прямого відтворення, копіювання іншої ТІМ, має відмінність, що надає їй нові властивості, і не повинна бути відома у галузі мікроелектроніки до дати подачі заявки до Установи або до дати її першого використання.

ЗУ «Про охорону прав на ТІМ» закріплює презумпцію новизни ТІМ, яка означає, що вона визнається новою, поки не доведено інше.

На визнання ТІМ оригінальною не впливає розкриття про неї інформації автором або особою, що отримала інформацію від автора безпосередньо або побічно, якщо від дати розповсюдження цієї інформації до дати подачі заявки до Установи пройшло менше 2 років.

Суб'єкти виняткових прав на ТІМ:

- 1) автор;
- 2) всі інші суб'єкти, які отримали права на ТІМ за договором або законом;
- 3) роботодавець.

Відповідно до ЗУ «Про охорону прав на ТІМ» правова реєстрація службової ТІМ належить роботодавцеві, якщо ТІМ створено у зв'язку з виконанням автором своїх службових обов'язків або за дорученням роботодавця. Згідно із ЦКУ ці права є спільними.

Автор службової ТІМ зобов'язаний поінформувати роботодавця, що ним створений ТІМ. Протягом 4 місяців від дати повідомлення роботодавець має право зареєструвати дану ТІМ. У випадку, якщо роботодавець реалізує своє право, він повинен укласти з автором договір, у якому визначається розмір і форма винагороди, що виплачується авторові роботодавцем.

Роботодавець може ухвалити рішення про збереження інформації про ТІМ як конфіденційної інформації. Якщо роботодавець не реалізує своє право, дане право переходить до автора.

Виникнення інтелектуальних прав на ТІМ за принципом формальної процедури

Для отримання правової охорони зацікавленій особі необхідно виконати певну процедуру:

- 1) подача заявки на реєстрацію ТІМ;
- 2) експертиза заявки;
- 3) реєстрація;
- 4) видача свідоцтва про реєстрацію.

1 Суб'єкт, що бажає зареєструвати ТІМ, подає заявку до Установи українською мовою, що стосується виключно однієї ТІМ, яка повинна містити такі відомості:

1) заява про реєстрацію ТІМ;

2) матеріали, які ідентифікують ТІМ:

а) якщо ТІМ не використовувалася до подачі заявки, подаються в 1 екземплярі всі матеріали, що надають вичерпну інформацію про ТІМ;

б) якщо ТІМ використовувалася, то також надаються зразки ТІМ, у яких вона пущена в обіг, при цьому в заявці повинна бути вказана дата першого використання, а матеріали містити технічні характеристики ТІМ.

Окрім заявки, подається документ, що підтверджує сплату обов'язкового збору за реєстрацію, або можлива подача такого документа протягом 2 місяців від дати подачі заявки.

Якщо подано декілька заявок, то діє принцип пріоритету дати подачі заявки.

2 Формальна експертиза проводиться в порядку ст. 11 ЗУ «Про охорону прав на ТІМ».

3 За наслідками експертизи ухвалюється рішення про реєстрацію.

4 Видача свідоцтва протягом 1 місяця після реєстрації за умови оплати державного мита за видачу свідоцтва.

Свідоцтво дійсне 10 років або з моменту подачі заявки, або з моменту першого використання, але за умови, що від цієї дати пройшло не більше 2 років.

Дія свідоцтва може бути достроково припинена:

1) за ініціативою уповноваженої особи;

2) у разі визнання у судовому порядку реєстрації ТІМ недійсною.

Реєстрація може бути визнана недійсною за таких умов:

1) у разі невідповідності ТІМ умовам охороноздатності;

2) порушення вимог про обов'язкову подачу заявником заявки до Установи, в якій повідомляє Установу про намір заявника здійснити подачу заявки на отримання правової охорони ТІМ в

органах іншої держави, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Всі відомості про зареєстрованих ТІМ публікуються в офіційному бюлетені.

Права, що надаються відповідно до свідоцтва про реєстрацію ТІМ. Обмеження ТІМ

Майнові права на ТІМ:

- 1) право на використання ТІМ;
- 2) виключне право дозволяти використання ТІМ іншим особам;
- 3) перешкоджати будь-якому неправомірному використанню, у т.ч. забороняти її використання.

Захист може здійснюватися шляхом проставлення на кожному предметі спеціального символу „Т”, обведеного колом із вказівкою дати початку правової охорони і відомостей, що дозволяють ідентифікувати автора.

Обмеження:

- 1 Не визнається порушенням прав на ТІМ використання:
 - а) без комерційної мети;
 - б) з науковою метою або в порядку експерименту;
 - в) при надзвичайних обставинах;
 - г) якою-небудь особою – набувальником ТІМ, за умови, що вона не знала і не могла знати, що ця інтегральна мікросхема або виріб, що її містить, були виготовлені і введені в обіг з порушенням прав власника свідоцтва. З моменту, коли така особа дізналася про порушення прав власника ТІМ, вона зобов'язана або припинити використання, або виплатити відповідну компенсацію.
- 2 У результаті здійснення права попереднього користування – ст. 480 ЦКУ.
- 3 У разі суспільної необхідності, виходячи із суспільних інтересів та інтересів національної безпеки, КМУ може дозволити використання без згоди власника, але з виплатою грошової компенсації.

Обов'язки суб'єктів прав на ТІМ:

- 1) сумлінно використовувати майнові права ТІМ;
- 2) видати примусову ліцензію, якщо ТІМ не використовується протягом 3 років від дати публікації відомостей про неї в офіційному бюлетені або від дати припинення використання ТІМ уповноваженим суб'єктом.

Суб'єкт права на ТІМ може використовувати такі *способи захисту* порушених прав:

- 1) вимагати відшкодування збитків, у т.ч. упущеної вигоди і відшкодування моральної шкоди;
- 2) вимагати вилучення і звернення на свою користь прибутку правопорушника замість вимоги про відшкодування збитків;
- 3) вимагати за рішенням суду виплати певної грошової компенсації замість відшкодування збитків і стягнення прибутку;
- 4) вимагати знищення всіх інтегральних мікросхем, виготовлених з порушенням прав, наданих свідоцтвом про реєстрацію ТІМ, знищення всіх фотошаблонів, технічної документації, іншої інформації на матеріальному носіїві, що стосується ТІМ і засобів, які використовуються для виготовлення ТІМ.

Крім того, правопорушник виплачує штраф у розмірі 10% від суми, присудженої позивачеві у дохід держави.

Лекція 7

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

У літературі зустрічаються різні синоніми комерційної таємниці – ноу-хау, торгові секрети, секрети виробництва і т.д.

За ст. 505 ЦКУ комерційна таємниця (КТ) – це інформація, яка є секретною у тому розумінні, що вона в цілому чи у певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за

винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Відповідно до Постанови КМУ «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» 9.08.93 №611 *не є КТ*:

- 1) засновницькі документи, документи, що дозволяють займатися господарською діяльністю;
- 2) відомості за встановленими формами державної звітності;
- 3) відомості про чисельність і склад працівників, їх зарплату та умови роботи;
- 4) документи про сплату податків та інших обов'язкових платежів;
- 5) відомості про платоспроможність підприємства;
- 6) інформація про забруднення навколишнього середовища та ін.

Ознаки КТ:

- 1) секретність, у тому значенні, що вона не є доступною з використанням законних підстав і способів;
- 2) повинна бути комерційною цінністю, її використання може принести певну економічну вигоду;
- 3) володар інформації, складової КТ, повинен приймати заходи, направлені на її збереження як конфіденційної, у сенсі недоступності (технічні, організаційні та інші заходи – установка сигналізації, певної групи співробітників, які можуть мати право доступу до КТ, укладення трудових контрактів, у яких міститься обов'язок не розголошувати КТ, тощо).

Майнові права на КТ:

- 1) право на використання КТ;
- 2) право дозволяти використання КТ іншим особам;
- 3) перешкоджати будь-якому неправомірному використанню.

Майнові права на КТ належать особі, що правомірно визначила інформацію комерційною таємницею.

Права на КТ не обмежуються терміном і не вимагають офіційного визнання державними органами.

Захист здійснюється відповідно до норм цивільного, кримінального законодавства і законодавства про недобросовісну конкуренцію.

Лекція 8

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ

Поняття комерційного найменування можна визначити відповідно до ст. 489 ЦК України, яка передбачає, що правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Таким чином, **комерційне найменування - це найменування, під яким особа виступає у цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу серед інших його учасників.** Воно повинно бути істинним і відповідати вимозі виключності та постійності.

Майнові права на комерційне найменування. На відміну від інших правових засобів індивідуалізації для набуття права інтелектуальної власності на комерційне найменування не вимагається виконання формальних дій. Право на комерційне найменування є чинним з моменту першого його використання та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації, незалежно від того, чи є комерційне найменування частиною торговельної марки. Відомості про комерційне найменування можуть вноситися до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є:

- право на використання комерційного найменування;
- право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, у тому числі забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, передбачені законом.

Законодавство встановлює обмеження щодо розпорядження майновими правами на комерційне найменування: вони можуть бути передані іншій особі лише разом з єдиним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною. Це пояснюється недопустимістю введення споживачів в

оману. Тому у разі ліквідації юридичної особи чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється (ст. 491 ЦК).

Лекція 9

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ

Використання суб'єктами підприємницької діяльності **торгівельної марки як правового засобу індивідуалізації товарів та послуг** пояснюється тим, що господарська діяльність пов'язана з необхідністю використання різного роду позначень, які дають можливість розрізнити як суб'єктів, так і результати їх діяльності. За допомогою торговельних марок відбувається зв'язок між виробником і споживачем, вони виступають невід'ємними елементами ринкових відносин та добросовісної конкуренції.

Паризька конвенція з охорони промислової власності передбачає правове регулювання використання та охорони товарного знака і знака обслуговування. Різниця між ними визначається за призначенням: товарні знаки відрізняють товари, а знаки обслуговування – послуги. Відповідно до Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» *знак для товарів та послуг – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб*. Цивільний кодекс України містить нове поняття для позначення об'єкта інтелектуальної власності у сфері індивідуалізації товарів і послуг - «торговельна марка».

Торговельною маркою *може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів та послуг, що виробляються та надаються однією особою, від товарів та послуг, що виробляються та надаються іншими особами*. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів (ст. 492 ЦК України).

Серед **словесних марок** можна виділити два різновиди: у першому випадку охороняється саме слово, у другому - словесне

позначення, виконане в особливій шрифтовій манері, тобто охороні підлягає шрифт, характер розташування букв, їх відносний розмір, фон та інші візуальні інформативні елементи.

Зображувальні марки - це позначення у вигляді графічних композицій будь-яких форм на площині.

Об'ємні марки – це марки у вигляді фігур або їх композиції у трьох вимірах – довжині, висоті і ширині. Предметом може бути, зокрема, оригінальна форма виробу або його упаковка. Однак об'ємні торговельні марки, по-перше, не можуть просто повторювати зовнішній вигляд відомого предмета, а повинні бути новими і оригінальними, по-друге, оскільки марка повинна виділяти виріб конкретного виробника з ряду інших товарів, то форма виробу не повинна визначатися винятково його функціональним призначенням.

Нетрадиційні торговельні марки – світлові, звукові, ароматичні та інші марки.

Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, затверджені Наказом Держпатенту від 28 липня 1995 р. № 116, передбачають, що зазначені марки реєструються Установою при наявності технічної можливості внесення їх до реєстру та оприлюднення інформації стосовно їх реєстрації.

Для реєстрації торговельної марки разом із зображенням подається опис позначення. Якщо на реєстрацію як знак заявляється звукове позначення, то таке позначення надається у вигляді фонограми на аудіокасеті, зазначається вид звуку (музичний твір або його частина, шуми будь-якого походження та інше), а у випадку використання музичного твору - в описі наводиться його нотний запис. Коли ж на реєстрацію як знак заявляється світлове позначення, таке позначення надається у вигляді відеозапису на відеокасеті, наводиться характеристика світлових символів (сигналів), їх послідовність, тривалість світіння та інші особливості.

Правова охорона торговельним маркам може бути надана у випадку додержання таких основних вимог: вона не повинна суперечити суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та на неї не поширюються підстави для відмови у наданні правової

охорони, вказані у ст. 6 Закону України „Про охорону прав на знаки для товарів та послуг”, а саме:

1) державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми), офіційні назви держав, емблеми, скорочені чи повні найменування міжнародних міжурядових організацій, офіційні контрольні, гарантійні і пробірні клейма, печатки, нагороди та інші відзнаки (однак такі позначення можуть бути включені в знак як елементи, які не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників);

2) не мають розрізнювальної здатності та не набули такої внаслідок їх використання; складаються лише з позначень, що є загальноновживаними як позначення товарів і послуг певного виду; складаються лише з позначень чи даних, що є описовими при використанні щодо зазначених у заявці товарів та послуг або у зв'язку з ними, зокрема вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг; є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу; складаються лише з позначень, що є загальноновживаними символами і термінами; відображають лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату або яка надає товарів істотної цінності;

3) тотожні або схожі настільки, що їх можна сплутати, наприклад, з марками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для таких самих або споріднених з ними товарів і послуг; зі знаками інших осіб, якщо ці знаки охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, зокрема знаками, визнаними добре відомими відповідно до ст. 6 Паризької конвенції про охорону промислової власності; з фірмовими найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання до Установи заявки щодо таких же або споріднених з ними товарів і послуг; із кваліфікованими зазначеннями походження товарів; зі знаками відповідності (сертифікаційними знаками), зареєстрованими у встановленому порядку;

4) промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам; назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників; прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

Виникнення права на торговельну марку вимагає новизни та пов'язане з поняттям *пріоритету*. Новизна марки визначається на дату пріоритету, яка, у свою чергу, встановлюється за загальним правилом за датою надходження правильно оформленої заявки на реєстрацію марки до Установи. Поряд з цим пріоритет марки може встановлюватися за датою подачі першої заявки на марку у іншій країні-учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності (конвенційний пріоритет), якщо в Установу України заявка надійшла протягом шести місяців із зазначеної дати. Виставочний пріоритет може встановлюватися за датою початку відкритого показу експоната на виставці, якщо в Установу України заявка на марку надійшла протягом шести місяців від зазначеної дати. Пріоритет марки може встановлюватися також за датою міжнародної реєстрації товарного знаку відповідно до міжнародних договорів України.

Обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеним у свідоцтві зображенням марки і переліком товарів і послуг, внесених до реєстру, якщо інше не встановлено законом. Отже, якщо особа зареєструвала марку для певної групи товарів і послуг, то її виключні права поширюються лише на використання цієї марки стосовно зазначених товарів та послуг. Що стосується інших груп товарів і послуг, то таке позначення вправі використовувати будь-яка особа.

За ч. 3 ст. 494 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка має міжнародну реєстрацію або визнана в установленому законом порядку добре відомою, не вимагає засвідчення свідоцтвом.

Умови охорони прав на добре відому марку передбачені ст. 25 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Закон «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» у ч. 5 ст. 5 передбачає, що право на одержання свідоцтва має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники. Відповідно до ч. 1 ст. 493 ЦК суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Таким чином, виникнення права на торговельну марку не пов'язується із заняттям підприємницькою діяльністю.

Майновими правами інтелектуальної власності на торговельну марку відповідно до ст. 495 ЦК України є: право на використання торговельної марки; виключне право дозволяти використання торговельної марки; виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, у тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Зазначені права належать власнику відповідного свідоцтва; власнику міжнародної реєстрації; особі, торговельну марку якої визнано у встановленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором.

Майнові права на торговельну марку є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку в установленому законом порядку, якщо інше не встановлено законом. Однак на відміну від прав на інші об'єкти інтелектуальної власності зазначений строк може бути продовженим щоразу на десять років у порядку, передбаченому законом.

Ст. 500 ЦК України передбачає, що будь-яка особа, яка до дати подання заявки на торговельну марку або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала торговельну марку в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача). Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із підприємством чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано торговельну марку або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Лекція 10

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ГЕОГРАФІЧНЕ ЗАЗНАЧЕННЯ

Винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки мають правову охорону з моменту визнання їх такими компетентним органом і оформлення прав на них. Механізм охорони походження товарів істотно відрізняється. Будь-яка особа вправі скористатися вказівками географічного об'єкта (країни, населеного пункту, регіону і т.ін.) за умови, що результати її праці у вигляді товарів чи послуг пов'язані з цим географічним місцем. Виконання будь-яких формальностей для цього не потрібно, оскільки дане зазначення є об'єктом загального користування і права на нього не можуть монополюю належати певній особі.

Глава 45 ЦК України передбачає право інтелектуальної власності на **географічне зазначення**. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999р. поділяє зазначення походження товару на **просте і кваліфіковане**.

Просте зазначення походження товару - це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Прикладом словесних позначень може бути: «Зроблено в Україні», «Виготовлено в Харкові». Графічні зображення Ейфелевої вежі асоціюються з Парижем, пірамід – з Єгиптом, Кремля – з Москвою, статуї Волі – із США, Золотих Воріт – з Києвом, Дзеркального струменя – з Харковом.

Основна функція простого зазначення походження товару-інформативна – визначити географічне місце, де вироблений товар чи надана послуга. Правова охорона простого зазначення походження товару надається без реєстрації на підставі його використання і полягає у недопущенні використання позначень, що є фальшивими чи такими, що вводять споживачів в оману щодо дійсного географічного місця походження товару.

Кваліфіковане зазначення походження товарів відбиває більш складний зв'язок «місце – особливі властивості, конкретні якості чи репутація, інші характеристики товару». У цьому

випадку передбачається прямий зв'язок між якістю продукту, наявністю у нього конкретних особливостей або інших характеристик, і місцем його виробництва. Кваліфіковане зазначення походження товару включає назву місця походження товару і географічне зазначення походження товару.

Різниця між назвою місця походження та географічним зазначенням походження проводиться насамперед за ступенем залежності особливих характеристик товару від природних умов місця походження товару. Для назви місця походження ця залежність обов'язкова: хоча особливі властивості товару, позначеного нею, можуть залежати і від людського фактора, характерного для даної місцевості, однак обов'язково в поєднанні з природними умовами (використанням місцевої сировини, кліматичних умов, корисних копалин тощо).

До географічного зазначення походження висуваються більш лояльні вимоги. Особливі характеристики, якість і репутація можуть залежати як від природних умов, так і від людського фактора, а також можуть бути обумовлені поєднанням природних умов і професійного досвіду, традицій і етнографічних особливостей, характерних для даної місцевості. Прикладом назви місця походження є мінеральна вода «Миргородська», чай «Краснодарський» тощо, а географічного зазначення походження – Петриківський дерев'яний розписний посуд, вологодські мережива тощо.

Не надається правова охорона кваліфікованому зазначенню походження товару, що не відповідає названим вище умовам надання правової охорони; суперечить публічному порядку, принципам гуманності та моралі; є видовою назвою товару; правильно вказує на географічне місце виготовлення товару, але створює у споживачів помилкове уявлення про те, що товар виготовлено в іншому географічному місці.

Правова охорона не надається кваліфікованому зазначенню походження товару, пов'язаному з географічним місцем в іноземній державі, якщо Україна не має відповідної угоди з іноземною державою про взаємну охорону цього виду зазначень походження товару або це зазначення не охороняється у відповідній іноземній державі.

Відповідно до ст. 501 ЦК України право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає з дати державної реєстрації цього права, якщо інше не встановлено законом.

Цивільний кодекс України відносить до суб'єктів права інтелектуальної власності на географічне зазначення виробників товарів, асоціації споживачів, інших осіб, визначених законом. Закон «Про охорону драв на зазначення походження товарів» розрізняє суб'єктів права на реєстрацію і суб'єктів права на його використання. Так, право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають: особа чи група осіб, які в заявленому географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем; асоціації споживачів; установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць. Відповідно право на використання зареєстрованої назви місця походження товару або зареєстрованого географічного зазначення походження товару мають, за умови реєстрації цього права, виробники, які в географічному місці, зазначеному в реєстрі, виробляють товар, особливі властивості, певні якості чи інші характеристики якого відповідають тим, що внесені до реєстру.

Реєстрація проводиться шляхом внесення до реєстру необхідних даних про кваліфіковане зазначення походження товару і/та осіб, що мають право на використання зареєстрованого зазначення походження товару. Дані про реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару і/чи права на його використання публікуються в офіційному бюлетені Держдепартаменту «Промислова власність».

Відповідно до ст. 16 Закону «Про охорону прав на зазначення походження товарів» заявка на реєстрацію в іноземній державі кваліфікованого зазначення походження товару, пов'язаного з географічним місцем на території України, може бути подана тільки після його реєстрації в Україні.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється

безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням (ст. 504 ЦК України).

Право на використання зареєстрованого зазначення походження товару засвідчується свідоцтвом про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару і обмежено у часі строком дії свідоцтва - десять років з дати подачі заявки. Термін дії свідоцтва може бути продовжений Держдепартаментом на наступні десять років на підставі заяви, поданої власником свідоцтва, протягом останнього року його дії, за умови надання підтвердження спеціально уповноваженого органу, що власник свідоцтва робить товар у географічному місці, зазначеному в реєстрі, а характеристики товару відповідають характеристикам, внесеним до реєстру. Заява власника свідоцтва про продовження терміну його дії може бути подана протягом шести місяців після закінчення строку дії свідоцтва, за умови сплати за цей строк збору, збільшеного на 50 відсотків.

Лекція 11

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКУ ПРОПОЗИЦІЮ

Відповідно до ст. 481 Цивільного кодексу **раціоналізаторською пропозицією** є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

Раціоналізаторською пропозицією визнається пропозиція, що є новою і корисною для підприємства, організації, установи, міністерства, відомства, до якої вона подана, і що передбачає зміну або удосконалення конструкції виробу, технології виробництва, складу матеріалу.

До раціоналізаторської пропозиції законодавство встановило три необхідні вимоги:

- пропозиція має стосуватися профілю підприємства, якому вона подана;
- вона має бути новою;

- раціоналізаторська пропозиція повинна бути корисною підприємству, якому вона подана.

Пропозиція подається тому підприємству, діяльності якого вона стосується. При цьому не має значення, де працює раціоналізатор і, взагалі, чи працює. Відповідність діяльності підприємства визначається тим, що вона може бути використана в технологічному процесі цього підприємства, в продукції, що ним виробляється, у застосовуваній техніці або матеріалах.

Новизна – це критерій охороноздатності, який визначається за сукупністю знань, так званим рівнем техніки. Пропозиція визнається новою для підприємства, якщо її суть до заявлення пропозиції не була відома, тобто відсутні будь-які відомості з усіх відомих джерел інформації, які містять дані про раціоналізаторські пропозиції.

Пропозиція визнається корисною для підприємства, якщо її використання дає змогу збільшити економічну ефективність підприємства, отримати більший прибуток і т.п.

Не можна вважати раціоналізаторською пропозицію, яка ставить мету, але не визначає її рішення.

Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, також кресленнями, якщо вони подані.

Заяву на раціоналізаторську пропозицію складає сам автор (співавтори) за спеціально встановленою формою (Р-1), затвердженою Міністерством статистики України. Форма заяви на раціоналізаторську пропозицію містить розділ «Опис пропозиції». Цей опис починається викладенням недоліків існуючої конструкції, виробу, технології виробництва і техніки, складу матеріалу. Далі в описі викладаються переваги пропозиції, що усувають зазначені недоліки, зміст запропонованої рішення. Опис має бути складений так, щоб у ньому містились усі необхідні дані, достатні для практичного здійснення пропозиції без участі автора чи співавторів. В описі наводяться також відомості про прибуток чи інший позитивний ефект, який може дати використання раціоналізаторської пропозиції.

У разі потреби до заяви додаються графічні матеріали (креслення, схеми, ескізи тощо), техніко-економічні розрахунки та

додаткові відомості про прибуток чи інший позитивний ефект, який може дати використання раціоналізаторської пропозиції.

Усі матеріали заяви (графічні чи інші матеріали заяви, що додаються до неї) мають бути підписані усіма співавторами, зазначеними у заяві. На заяві і графічних матеріалах зазначається дата заповнення (написання) та виготовлення.

Правильно складена заява приймається до розгляду. З моменту реєстрації заява вважається документом підприємства, міністерства і на прохання автора чи співавторів може бути видано копію зареєстрованої заяви.

За результатами розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію може бути прийнято рішення:

- визнати пропозицію раціоналізаторською і прийняти до використання;
- провести дослідну перевірку пропозиції;
- пропозицію відхилити.

Рішення про відхилення пропозиції має бути аргументовано мотивами відхилення.

Протягом місяця після винесення рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання авторові видається свідоцтво встановленої форми. Якщо авторство на пропозицію мають кілька співавторів, то кожному з них видається свідоцтво.

Свідоцтво видає підприємство, яке прийняло рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання. Свідоцтво підписує керівник підприємства і затверджує печаткою. У свідоцтві зазначаються дата і номер заяви, зазначені в журналі реєстрації.

У разі співавторства у свідоцтві вказуються прізвища усіх співавторів в алфавітному порядку.

Факт використання раціоналізаторської пропозиції підтверджується спеціальним актом за формою, яку її затверджує Міністерство статистики України. Саме в обсязі, передбаченому в описі пропозиції, і здійснюється її правова охорона.

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на захист своїх особистих немайнових і майнових прав. Особисті немайнові

права автора раціоналізаторської пропозиції захищаються у позовному порядку.

Автор має право на подання заяви на раціоналізаторську пропозицію. Але за наявності певних відхилень від встановлених вимог йому може бути відмовлено у прийнятті заяви до розгляду. Така відмова може бути оскаржена керівнику підприємства. Скарга має бути розглянута у 15-денний строк.

Тобто такі скарги розглядаються в адміністративному порядку.

Відмова у визнанні пропозиції раціоналізаторською або у прийнятті її до використання може бути оскаржена керівнику підприємства у 3-місячний строк. У разі незгоди автора з прийнятим за його скаргою рішенням або якщо при розгляді скарги рішення не прийнято, автор може звернутися до суду. У цьому разі передбачено адміністративно-судовий порядок захисту прав автора раціоналізаторської пропозиції.

Юридична особа, яка прийняла пропозицію та визнала її раціоналізаторською, має право на виключне її використання у будь-якому обсязі без обмежень.

Відповідно до ст. 484 автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

Автор раціоналізаторської пропозиції, як і будь-який інший суб'єкт права інтелектуальної власності, відповідно до чинного законодавства має певні особисті немайнові і майнові права.

До особистих немайнових прав автора раціоналізаторської пропозиції належать право авторства, право на ім'я, право на назву раціоналізаторської пропозиції, право на пріоритет, до майнових прав – право на винагороду.

Розмір винагороди визначається відповідно до Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій, затвердженого Указом Президента України від 18 вересня 1992 р.

Якщо використання раціоналізаторської пропозиції дає певний економічний ефект (прибуток), то складається розрахунок ефективності за рік. Винагорода за раціоналізаторські пропозиції, що не дають економічного ефекту, але які мають інший позитивний результат, виплачується у розмірі, визначеному залежно від їх дійсної цінності з урахуванням досягнутого позитивного ефекту та обсягу використання.

Право на винагороду має автор або співавтори протягом двох років з моменту початку використання раціоналізаторської пропозиції на підприємстві, яке видало автору свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію. Розмір винагороди визначається умовами договору між автором та підприємством, але не може бути менше 10 % прибутку, отриманого щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції, або 2% від частки собівартості продукції (робіт, послуг), яка стосується раціоналізаторської пропозиції, позитивний ефект від якої не впливає на отримання прибутку. Винагорода сплачується авторові відповідно до умов договору, але не пізніше 3-х місяців після закінчення кожного року використання раціоналізаторської пропозиції.

Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право використовувати її на свій розсуд і у будь-якому обсязі. Прийнята пропозиція може бути також використана і на інших підприємствах. Підприємство, що прийняло пропозицію до використання, може направити інформацію про цю пропозицію зацікавленим підприємствам з метою укладення угоди.

Лекція 12

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ст. 432 Цивільного кодексу України зазначає, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. Суд у випадках і в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, що використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

б) опублікування у засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Захист авторського права і суміжних прав

Захист авторського права і суміжних прав встановлений Конституцією України, чинним Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими і нормативними актами. У цілому створена цілісна система захисту авторського права і суміжних прав. Основу цієї системи, безперечно, складають ЦК України та Закон України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V «Захист авторського права і суміжних прав». Згідно з цими законами порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, є:

1) вчинення будь-якою особою дій, що порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав та їх майнові права;

2) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

3) плагіат – оприлюднення (опублікування), **повністю** або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

4) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

5) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

6) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

7) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

8) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Відтворення будь-якого твору – виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми у будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (включаючи цифрову), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

Порушенням авторського права чи суміжних прав є передусім будь-яке відтворення твору в будь-якій матеріальній формі і в будь-якій кількості примірників, починаючи від одного, без дозволу осіб, які

мають авторське право. Для визнання відтворення твору неправомірним не має значення мета його відтворення. Зазначене стосується також і об'єктів суміжних прав.

Іншою досить поширеною формою порушення авторського права чи суміжних прав є розповсюдження примірників творів, фонограм, відеограм та програм мовлення. Власне, будь-які твори, фонограми, відеограми та програми мовлення відтворюються найчастіше з метою їх комерційного розповсюдження для одержання доходу. Будь-яке розповсюдження без цієї мети навряд чи можна вважати порушенням авторського права чи суміжних прав. Безперечно, йдеться про розповсюдження без дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право, виробника фонограми, відеограми та власника програми мовлення.

Розповсюдженням є також зберігання неправомірно відтворених творів, фонограм, відеограм або програм мовлення з метою подальшого розповсюдження.

Розповсюдженням слід визнати цілеспрямовані дії щодо поширення серед населення примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення у кількості примірників більше одного і до необмеженої кількості. Не має значення, які примірники творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення розповсюджувалися — контрафактні чи відтворені правомірним шляхом. Важливим елементом визнання розповсюдження неправомірним є те, що розповсюдження мало місце без дозволу автора чи інших осіб, які мають авторські чи суміжні права.

Контрафактними визнаються примірники творів, фонограм, відеограм і програм мовлення, виготовлені і розповсюджені з порушенням авторського права чи суміжних прав. Тобто цим поняттям охоплюється і розповсюдження без дозволу зазначених осіб.

Неправомірним визнається будь-яке інше використання без дозволу осіб, які мають авторське право чи суміжні права творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення. Під іншим використанням творів, фонограм чи програм мовлення слід розуміти передачу зазначених об'єктів у комерційний прокат, майновий найм чи будь-яке інше користування без дозволу особи, яка має авторське право або суміжні права. Порушенням суб'єктивних прав особи, яка має

авторське право чи суміжні права, буде також перекручення, спотворення чи будь-яка інша зміна твору, фонограми, відеограми чи програми мовлення або будь-яке інше посягання на зазначені об'єкти, що можуть зашкодити честі і репутації автора чи іншої особи, яка має авторське право чи суміжні права. Використання цих об'єктів без зазначення імені автора, а також оприлюднення твору, фонограми, відеограми чи програми мовлення без дозволу автора чи іншої особи, яка має авторське право чи суміжні права, також визнається порушенням авторського права чи суміжних прав. Оприлюднення твору, фонограми, відеограми чи програми мовлення – дія, що вперше робить твір, фонограму, відеограму чи програму мовлення доступними для публіки, якими б засобами це не досягалося.

Суд має також право постановити рішення про заборону випуску твору, виконання постановки, фонограми, відеограми, програми передачі в ефір і по кабелях, про припинення їх розповсюдження.

Суд може постановити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів, фонограм, відеограм, програми мовлення, а також матеріалів і обладнання, що використовувалися для їх відтворення і виготовлення.

За рішенням суду вилучені контрафактні примірники творів (у тому числі комп'ютерні програми і бази даних), фонограм, відеограм, програм мовлення на вимогу особи, яка є суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав і права якої порушено, можуть бути передані цій особі. Якщо ця особа не вимагає такої передачі, то контрафактні примірники підлягають знищенню, а матеріали і обладнання, що використовувалися для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню із

перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

Якщо відповідно до кримінального законодавства України дії певної особи щодо авторського права чи суміжних прав підпадають під ознаки злочину, орган дізнання чи суд зобов'язані вжити заходів для забезпечення вчиненого або можливого у майбутньому цивільного позову шляхом розшуку і накладення арешту на:

1) примірники творів, фонограм, відеограм, щодо яких припускається, що вони є контрафактичними;

2) матеріали та обладнання, призначені для їх виготовлення та відтворення;

3) документи, рахунки та інші предмети, що можуть бути доказом вчинення дій, за які відповідно до чинного кримінального законодавства передбачена кримінальна відповідальність.

Суд має право постановити рішення чи ухвалу про:

1) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, з визначенням розміру відшкодування;

2) відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права і (або) суміжних прав;

3) стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення;

4) виплату компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу.

Відповідно до наведених норм суб'єкту авторського права чи суміжних прав у разі їх порушення належить право на свій вибір вимагати відшкодування збитків стягнення доходу або грошової компенсації, розмір якої визначається судом.

Що стосується виплати компенсації замість відшкодування збитків або стягнення доходу, то вона має залишитися нарівні з відшкодуванням збитків або стягненням доходу як штрафна санкція – як покарання за вчинення порушення авторського права і суміжних прав.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, крім зазначених санкцій, стягнення штрафу в розмірі 10

відсотків від суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів направляється в установленому порядку до Державного бюджету України. Це вже є покаранням за вчинення порушення авторського права і суміжних прав.

Цивільно-правовий захист патентних прав

Захист патентних прав засобами цивільного права здійснюється передусім патентними законами України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» тощо.

Патентні закони України не містять чіткого визначення порушення патентних прав. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначає, що будь-яке посягання на права власника патенту вважається порушенням його прав, що спричиняє відповідальність згідно з чинним законодавством України. Таке саме визначення містить і Закон України «Про охорону прав на промислові зразки».

Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» на відміну від інших патентних законів передбачає, що суд має право ухвалити рішення про встановлення цивільно-правової відповідальності за порушення, аналогічні тим, що визначені Законом України «Про авторське право і суміжні права» та про вилучення чи конфіскацію матеріалів і (або) обладнання, використаного для незаконного виробництва матеріалів сорту.

При порушенні патентних прав власник патенту має право вимагати:

- припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його права, і відновлення становища, що існувало до порушення;
- стягнення завданих збитків, включаючи неодержані доходи;
- відшкодування моральної шкоди;
- вжиття інших передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом прав власника патенту.

Вимагати поновлення порушених прав власника патенту може також особа, яка має право на використання винаходу (корисної моделі) за ліцензійним договором, якщо інше не передбачено цим договором.

Такі самі норми містить Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», за винятком однієї. Цей закон не дає власнику промислового зразка права на відшкодування моральної шкоди.

Більш розгорнуті норми щодо захисту прав містить Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». За своїм змістом захист компонування інтегральних мікросхем наближається до захисту авторського права і суміжних прав. Проте зазначений закон також не передбачає права на відшкодування моральної шкоди.

Захист прав на торговельну марку здійснюється на підставі Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України «Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності» від 21 грудня 2000 р.

Як і патентні закони, Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» також порушенням прав на торговельну марку визнає будь-яке посягання на ці права з боку інших осіб. Закон визначає, що будь-яке порушення спричиняє відповідальність згідно з чинним законодавством України. На вимогу власника свідоцтва таке порушення має бути припинене, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки. Про упущену вигоду та одержані прибутки у законі не йдеться. Не встановлює цей закон і обов'язку порушника відшкодувати моральну шкоду.

Проте особливістю захисту торговельної марки є обов'язок порушника усунути з товару, його упаковки незаконно використану марку або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати. Власник свідоцтва має право також вимагати знищення виготовлених зображень марки або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати.

Зазначені особливості захисту прав на торговельну марку зумовлюються специфікою використання марки. Торговельна марка може використовуватися і під час демонстрації експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні, у проспектах, рахунках, на бланках та іншій документації, пов'язаній із введенням товарів і послуг у цивільний обіг. Усі наведені способи використання торговельних марок можуть відтворюватися і використовуватися зловмисниками, тому власник свідоцтва повинен мати право вимагати від зловмисника знищення незаконно виготовлених чи відтворених позначень, що відтворюються у будь-якій документації, на виставках чи ярмарках.

Захист прав на використання географічного зазначення походження товару здійснюється на підставі Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 р., зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності» від 21 грудня 2000 р. Зазначений закон містить більш ґрунтовні норми про захист права на географічне зазначення походження товарів. Закон визначає порушенням прав на використання географічного зазначення походження товару також використання неправдивого (фальшивого) зазначення або такого географічного зазначення, що вводить споживача в оману щодо справжнього місця походження товару. Закон широко розкриває зміст поняття порушення права зареєстрованого географічного зазначення походження товару. За законом цим поняттям охоплюються такі дії:

- використання зареєстрованого географічного зазначення походження товару особою, яка не має свідоцтва про право його використання;
- використання зареєстрованого географічного зазначення походження товару, якщо цей товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення його походження використовується у

перекладі або супроводжується словом «вид», «тип», «стиль», «марка», «імітація» тощо;

- використання зареєстрованого географічного зазначення походження товару або подібного до нього позначення для відмінних від описаних у реєстрі однорідних товарів, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди репутації зареєстрованого географічного зазначення або є неправомірним використанням його репутації;
- використання зареєстрованого географічного зазначення походження товару як видової назви.

Проте наведені нижче дії закон не визнає порушенням прав власника свідоцтва:

- використання зареєстрованого географічного зазначення походження товару відповідно до вимог закону будь-якою особою, яка на законних підставах придбала позначений цим географічним зазначенням походження товар у власника свідоцтва і повторно вводить його в обіг;
- використання географічного зазначення походження товару особою, яка не має свідоцтва про право його використання, але добросовісно його використовувала до дати реєстрації (право попереднього користування). Якщо ця особа протягом дванадцяти місяців від дати реєстрації географічного зазначення походження товару не подасть до Установи заявки на одержання права на використання цього географічного зазначення, подальше його використання вважається порушенням прав власника свідоцтва.

У цьому законі визначені більш чіткі і конкретні санкції за порушення права на використання географічного зазначення походження товару. Порушення прав власника свідоцтва спричиняє цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом. Але за порушення прав

власника свідоцтва (як до речі і за порушення прав на сорти рослин) чинним кримінальним законодавством кримінальна відповідальність не встановлена.

Власник свідоцтва на використання географічного зазначення походження товару має право вимагати від порушника:

- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу порушення;
- вилучення з обігу товару з неправомірним використанням географічного зазначення походження;
- вилучення з товару чи його упаковки неправомірно нанесеного географічного зазначення походження, а при неможливості цього - знищення товару;
- відшкодування втрат, включаючи недержані доходи;
- відшкодування збитків у розмірі не більше, ніж отриманий порушником прибуток;
- вжиття інших передбачених законом заходів, пов'язаних із захистом прав на географічне зазначення походження товару.

Суди можуть приймати рішення про:

- вилучення з товару або його упаковки неправомірно нанесеного географічного зазначення походження товару;
- конфіскацію товару, неправомірно маркованого географічно зазначення походження товару;
- вилучення з обігу товару, неправомірно маркованого зазначення походження товару;
- відшкодування шкоди, що завдається особі, яка має право на використання географічного зазначення походження товару.

Для захисту права інтелектуальної власності використовуються також загальні цивільно-правові засоби захисту цивільних прав. Вони придатні як для захисту авторського права і суміжних прав, так і для захисту прав промислової власності та засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

Кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності

За Кримінальним кодексом України (далі — КК України), який набрав чинності з 1 вересня 2001 р., кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності здійснюється ст. 176-177 цього кодексу. Ст. 176 КК України визначає злочин, який порушує авторські та суміжні права, а саме:

- незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних;
- незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації;
- інше використання чужих творів, комп'ютерних програм і баз даних, об'єктів суміжних прав без дозволу осіб, які мають авторське право або суміжні права.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 11 липня 2001 р. відтворення будь-якого твору науки, літератури і мистецтва є одним із способів використання такого твору. Автору або іншій особі, яка має авторське право, належать виключні права на використання твору в будь-якій формі і будь-яким способом. Ст. 176 КК України встановлює відповідальність не лише за відтворення творів науки, літератури і мистецтва, а і за їх розповсюдження у будь-якій формі і будь-яким способом.

До об'єктів кримінального посягання за цією статтею належать також комп'ютерні програми і бази даних.

Кримінальним порушенням є незаконне відтворення, розповсюдження виконання фонограм і програм мовлення, а також їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах та інших носіях інформації. Відповідно до Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм» від 23 березня 2000 р. відтворенням визнається виготовлення одного або більше примірників аудіовізуального твору чи фонограми у будь-якій матеріальній формі, у тому числі у звуко- або відеозаписі, а також запис твору чи фонограми для тимчасового або постійного

зберігання в електронній (включаючи цифрову), оптичній чи іншій формі, яку «читає машина».

Розповсюдженням примірників аудіовізуальних творів чи фонограм визнається випуск в обіг примірників аудіовізуальних творів чи фонограм і будь-які дії розповсюджувачів цих примірників, що спричиняють незалежно від способу передачу права власності або передачу права володіння, права користування або права розпорядження на ці примірники.

Відтворювач – це юридична або фізична особа, яка замовила відтворення або самостійно здійснила таке відтворення на обладнанні, що є його власністю або перебуває у його володінні чи користуванні.

Розповсюджувач примірників аудіовізуальних творів чи фонограм – суб'єкт підприємницької діяльності, який придбав у власність або одержав у володіння (розпорядження) випущені в обіг примірники аудіовізуальних творів чи фонограм з метою їх передачі у власність або у володіння, користування, розпорядження третім особам шляхом продажу через мережу оптової, роздрібної торгівлі або в інший спосіб.

Кримінальним правопорушенням є будь-яке інше використання чужих творів, комп'ютерних програм і баз даних, об'єктів суміжних прав без дозволу осіб, які мають авторське право або суміжні права. До інших форм і способів використання чужих творів слід віднести публічне виконання і публічне сповіщення творів; публічний показ; будь-яке повторне публічне сповіщення в ефірі творів, якщо воно здійснюється іншою організацією; переклади творів; переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів; розповсюдження творів шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання у майновий найом чи у комерційний прокат та іншої передачі до першого продажу примірників твору; здавання у найом після першого продажу, відчуження іншим способом примірників аудіовізуальних творів, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограмі або у формі, яку «читає машина»; імпорт примірників творів. Наведений перелік не є вичерпним.

Відповідальність за наведені кримінальні правопорушення настає за двох таких умов:

1) об'єкт авторського права чи суміжних прав, на який було здійснено посягання, охороняється законом;

2) якщо злочинні дії завдали матеріальної шкоди суб'єкту авторського права чи суміжних прав у великому або в особливо великому розмірі.

Ст. 176 КК України чітко визначає, що слід розуміти під цими поняттями. Матеріальна шкода вважається завданою у великому розмірі, якщо вартість примірників незаконно відтворених чи розповсюджених творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, аудіо- та відеокасет, дискет, піших носіїв інформації або сума доходу, отриманого внаслідок незаконного опублікування, виконання, показу чи публічного оприлюднення творів, комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, продажу аудіо- та відеокасет, дискет, інших носіїв інформації, у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, є завданою в особливо великому розмірі – якщо їх вартість або сума доходу у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Якщо злочинні дії завдали суб'єкту авторського права чи суміжних прав матеріальної шкоди у великому розмірі, то ці дії караються штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, караються штрафом від двохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо- та відеокасет, дискет,

інших носіїв інформації та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення.

Дії, передбачені вище, вчинені службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи, караються штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Суб'єктивна сторона зазначених злочинів характеризується умислом. Мотиви порушення авторського права і суміжних прав для кваліфікації злочину значення не мають. Спонукати до вчинення злочину можуть корисливість, кар'єризм або інша особиста зацікавленість.

Суб'єктом злочину може бути будь-яка фізична особа – як посадова, так і приватна, у тому числі і сам автор, якщо він приховав співавторство інших осіб у створенні твору науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних, виконання, фонограми чи програми мовлення.

Ст. 177 КК України «Порушення прав на об'єкти промислової власності» має своїм призначенням кримінально-правовий захист патентних прав. Використання об'єктів промислової власності, що охороняються патентами або іншими охоронними документами (свідоцтвами), також може мати місце лише з дозволу патентовласника. Будь-яке використання об'єкта промислової власності без дозволу патентовласника вважається незаконним (крім випадків, передбачених законом).

Незаконним використанням промислової власності вважається виготовлення, пропонування для продажу, застосування або ввезення, зберігання, інше введення у господарський обіг продукту, виготовленого із застосуванням патентованого об'єкта промислової власності без дозволу патентовласника. Але при цьому слід мати на увазі, що чинне законодавство України про промислову власність передбачає випадки використання об'єктів цієї власності, які не визнаються порушеннями патентних прав.

Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, географічного зазначення походження товару, компонування інтегральної мікросхеми, сорту рослин, якщо ці дії завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, караються штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, караються штрафом від двохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення.

Суб'єктивна сторона зазначених злочинів характеризується умислом. Мотиви порушення прав промислової власності для кваліфікації злочину значення не мають. Спонукати до злочину можуть корисливість, кар'єризм або інша особиста зацікавленість.

Суб'єктом злочину може бути будь-яка фізична особа - як посадова, так і приватна, у тому числі і сам творець об'єкта промислової власності, якщо він приховав співавторство інших осіб у створенні даного об'єкта.

Матеріальна шкода у великому чи в особливо великому розмірі визначається аналогічно порядку її визначення для суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності

Адміністративно-правовий захист з усіх об'єктів права інтелектуальної власності поширюється лише на сорти рослин. Ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення проголошує «Використання запатентованого сорту рослин без згоди власники патенту або під назвою, що відрізняється від назви, під якою його внесено до Державного реєстру сортів рослин України – спричиняє накладення штрафу на громадян від трьох до десяти

неоподаткованих мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від семи до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян".

Ст. 164³ Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає другу групу дій, що спричиняють адміністративно-правову відповідальність. Перша частина цієї статті передбачає відповідальність за три види адміністративних правопорушень:

1) неправомірне використання комерційного найменування, торговельної марки або будь-якого маркування товару;

2) неправомірне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а також імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця;

3) самовільне використання імені іншого підприємця.

Зазначені адміністративні правопорушення спричиняють накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої.

Друга частина ст. 164³ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, що можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця.

Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця становить зміст третьої частини ст. 164³ зазначеного кодексу. Ці неправомірні дії тягнуть за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Лекція 13

ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Інноваційна діяльність як складова інтелектуальної економіки

Глобалізація світогосподарських процесів, системна трансформація суспільства та ускладнення механізмів

функціонування вітчизняної економіки породжують **нову** філософію економічного зростання та потребують концептуального усвідомлення інноваційної моделі розвитку, здатної забезпечити прогресивні структурні зрушення, підвищення якості життя та досягнення високої конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Загально визнано, що інноваційна модель розвитку ґрунтується на ефективному використанні інтелектуального потенціалу, широкомасштабному впровадженні у господарський обіг продуктів інтелектуальної праці, різкому зростанні масштабів обороту інтелектуальної власності, цілеспрямованому та системному відтворенні наукомістких галузей, які формують ядро новітнього технологічного укладу.

Ефективне функціонування національної інноваційної системи передбачає вирішення комплексу суперечностей, пов'язаних з необхідністю органічного поєднання політичних, економічних, інституційних, соціально-психологічних, культурних чинників інноваційної динаміки; системи державного регулювання інноваційних змін та ринкових механізмів функціонування підприємницького сектора; пріоритетного розвитку національних галузей високих технологій та тенденцій глобалізації сучасного інформаційного простору.

Інноваційні процеси в економіці нерозривно пов'язані з функціонуванням інституту інтелектуальної власності, механізми якого охоплюють об'єкти, джерела та результати інноваційної діяльності. Інститут інтелектуальної власності дає можливість органічно інтегрувати інтелектуальну інноваційну діяльність у систему суспільного відтворення, адаптувати інтелектуально-інформаційний продукт до реалій ринку, забезпечити баланс інтересів суспільства та творців інтелектуального продукту.

Розбудова національної інноваційної системи сприяє перетворенню інституту інтелектуальної власності на важливий інструмент загальнонаціональної інноваційної політики, дієвий важіль державного регулювання напрямів, швидкості та ефективності інноваційних процесів. Водночас інститут інтелектуальної власності:

1) формує передумови розбудови національної інноваційної системи на основі обміну інноваційною діяльністю та полегшення трансакцій інтелектуального продукту між творцями, посередниками, кінцевими споживачами; перетворення об'єктів інтелектуальної власності на вагому складову активів суб'єктів господарювання, індикатор їх досягнень у науково-технічній сфері; тісного переплетення інтересів учасників інноваційного процесу з економічними інтересами, мотивами безпеки, стабільності та духовно-естетичного розвитку нації; формування інноваційної культури та відповідних цінностей, традицій, їх перетворення на реальний регулятор соціально-економічного життя;

2) виступає рушійною силою розвитку національної інноваційної системи на основі активізації системних науково-технічних досліджень, міжсуб'єктної та міжгалузевої дифузії інновацій, поглиблення кооперації між суб'єктами інноваційного процесу на основі трансферу інтелектуальних продуктів, об'єднання ресурсів та проведення спільних досліджень, розвитку новітніх форм патентно-ліцензійної кооперації фірм (патентних пулів, альянсів, систем перехресного ліцензування тощо), залучення споживачів до інноваційного процесу шляхом їх участі у визначенні спрямованості інновацій.

Важливо також підкреслити, що розбудова національної інноваційної системи є не лише провідним чинником конкурентоспроможного зростання вітчизняної економіки, а й важливою передумовою вирішення низки соціальних проблем, оскільки практика підтверджує, що створення одного робочого місця у науково-технологічній сфері відкриває можливості для запровадження семи робочих місць у галузі виробництва.

Світовий досвід переконує, що основним ініціатором створення та розбудови національної інноваційної системи є держава, покликана забезпечити перехід від спонтанного розвитку інноваційних процесів до їх стратегічного планування на основі визначення та наукового обґрунтування перспективних структурних зрушень, концентрації фінансових та інтелектуальних ресурсів на реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки.

Діяльність держави у сфері інтелектуальної власності в інформаційному суспільстві спрямована на розробку законодавчих та нормативних актів щодо охорони прав інтелектуальної власності, захист національних інтересів, формування ринку прав на об'єкти інтелектуальної власності, стимулювання інноваційної діяльності, пільгове оподаткування інтелектуальних видів діяльності тощо.

Формування національної інноваційної системи суттєво збагачує кількісні та якісні характеристики учасників обороту інтелектуальної власності, загострюючи проблему специфікації прав інтелектуальної власності, залучення останніх до економічного обороту в новій якості (застави при кредитних угодах, внеску в статутний капітал фірми).

Водночас діяльність держави як активного регулятора і дієвого учасника обороту інтелектуальної власності наповнює новим змістом її традиційні функції у сфері інтелектуальної власності. У процесі розбудови національної інноваційної системи держава:

- забезпечує узгодженість законодавчої бази інституту інтелектуальної власності з нормативними актами у сфері науково-дослідної та інноваційної діяльності;
- розширює використання різного роду договірних відносин, їх органічне поєднання з адміністративними нормами та регуляторами;
- забезпечує узгодженість національних правових норм з міжнародними стандартами в галузі охорони та захисту прав інтелектуальної власності;
- сприяє органічній інтеграції патентних даних у загальний оборот науково-технічної інформації, оперативному надходженню патентної інформації до потенційних користувачів тощо;
- розширює перелік послуг споживачам патентної інформації, зміцнює кадрове забезпечення інституту інтелектуальної власності;
- сприяє практичному використанню об'єктів інтелектуальної власності у комерційних цілях на основі самостійної чи змішаної комерціалізації прав інтелектуальної власності державними структурами, передачі комерційним структурам

прав інтелектуальної власності, що належать державним інститутам, передачі елементів державного ресурсу інтелектуальної власності у довірче управління приватним компаніям, регулюванню податкових та інших преференцій за оборотом та використанням інтелектуальної власності, наданню кредитів, субвенцій під гарантії у вигляді прав інтелектуальної власності тощо.

Таким чином, опанування інноваційного шляху розвитку вітчизняної економіки потребує:

1) виявлення стратегічно важливих зон економічного зростання та стимулювання розбудови новітніх технологічних укладів;

2) формування сприятливого до інновацій інституційного середовища, всебічного використання нових можливостей мережних взаємодій та кластеризації;

3) створення розгалуженої мережі інноваційної інфраструктури, активізації венчурного капіталу;

4) запровадження дієвих механізмів фінансово-ресурсного забезпечення і комерціалізації наукових досліджень та розробок, ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності;

5) поглиблення інтеграції фундаментальної науки, вищої освіти та високотехнологічної промисловості на основі розвитку підприємницької активності та інноваційної культури;

6) формування внутрішнього ринку інновацій та розширення присутності на ньому вітчизняних товаровиробників;

7) переорієнтації інвестиційних потоків на розвиток освіти, науки, науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, високотехнологічних виробництв тощо;

8) прискорення інтеграції України у світовий науково-технологічний простір, розширення міжнародного співробітництва в інноваційно-інвестиційній сфері.

Оцінка інтелектуальної власності

Одним з феноменальних явищ ХХ ст. є масова поява на ринку нового товару – об'єктів інтелектуальної власності. Щорічний

приріст обсягу світової торгівлі правами на об'єкти інтелектуальної власності суттєво перевищує обсяг світової торгівлі традиційними товарами: 1990 р. – 59,1; 1997 р. – 109,3; 2000 р. – 150,1 млрд дол. США. Без перебільшення можна казати, що в сучасному світі інтелектуальна власність є основним фактором, який забезпечує конкурентоспроможність товарів, фірм і навіть держави на ринку товарів та послуг, а відповідно їх економічну потужність.

Україна має значний потенціал об'єктів інтелектуальної власності у порівнянні з провідними країнами світу, але значно поступається їм у їх комерційному використанні. Для подолання відставання необхідно ввести ці об'єкти в господарський обіг, створити для них цивілізований ринок.

Одним з найважливіших моментів на шляху перетворення об'єктів інтелектуальної власності в товар є їх оцінка, оскільки вартість товару є його фундаментальною ознакою.

Оцінка необхідна на всіх стадіях життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності: у процесі його створення, правової охорони, комерційного використання, захисту прав.

Відповідно до Міжнародних стандартів оцінки оцінка прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюється з метою визначення:

- бази майна фірми, що підлягає оподаткуванню;
- вартості інтелектуальної власності, що вноситься у статутний капітал;
- вартості виключних прав, що передаються на основі договору про передачу прав на об'єкт інтелектуальної власності;
- розміру компенсації, яку необхідно виплатити згідно з діючим законодавством власнику інтелектуальної власності за порушення його виключних (майнових) прав.

На практиці виникають і інші ситуації, коли необхідна оцінка. Так, з 1 січня 2001 р. Україна перейшла на міжнародну систему бухгалтерського обліку. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 „Нематеріальні активи” права на знаки для товарів та послуг, права на об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, а також гудвіл є нематеріальними активами і підлягають оцінці і постановці на бухгалтерський облік.

Оцінка необхідна також підчас приватизації, при створенні спільних підприємств та в багатьох інших випадках.

З прийняттям у 2001 р. ЗУ „Про оцінку майна і професійну оціночну діяльність в Україні” закладено фундамент для оцінки прав на об’єкти інтелектуальної власності.

Законом передбачено, що *оцінка майна, майнових прав* – це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, яка передбачена в положеннях (національних стандартах) оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиках та інших нормативно-правових актах, що розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Положення (національні стандарти) оцінки майна, які сьогодні розробляються, повинні містити визначення понять, у тому числі поняття ринкової вартості, принципів оцінки, методичних підходів та особливостей проведення оцінки відповідного майна залежно від мети оцінки, вимоги до змісту звіту про оцінку та порядок його рецензування.

Майном, що може оцінюватися, вважаються об’єкти в матеріальній формі, у тому числі земельні ділянки, будівлі та споруди (включаючи їх невід’ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, у тому числі об’єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності.

Майновими правами, що можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов’язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги. Датою оцінки є дата, за станом на яку здійснюються процедури оцінки майна та визначається його вартість. Нормативно-правовими актами з оцінки майна можуть бути передбачені строки дії звіту про оцінку майна (акта оцінки майна) від дати оцінки або дати її затвердження (погодження) замовником.

Законом передбачено, що *професійно-оціночна діяльність* — це діяльність оцінювачів (які мають кваліфікаційне свідоцтво оцінювача) та суб'єктів оціночної діяльності (які мають сертифікат суб'єкта оціночної діяльності), що полягає в організаційному, методичному та практичному забезпеченні проведення оцінки майна, розгляді та підготовці висновків щодо вартості майна.

До *суб'єктів оціночної діяльності* належать суб'єкти господарювання, зареєстровані в установленому законодавством порядку, фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, що здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності відповідно до зазначеного закону.

До суб'єктів оціночної діяльності належать також органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності у процесі виконання функцій з управління і розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Оцінка майна проводиться на підставі договору між суб'єктами оціночної діяльності – суб'єктом господарювання та замовником оцінки на підставі ухвали суду про призначення відповідної експертизи щодо оцінки майна.

Договір на проведення оцінки майна укладається у письмовій формі та може бути двостороннім або багатостороннім. Істотними умовами договору на проведення оцінки майна є:

- 1) зазначення майна, що підлягає оцінці;
- 2) мета, за якою проводиться оцінка;
- 3) вид вартості майна, що підлягає визначенню;
- 4) дата оцінки;
- 5) строк виконання робіт з оцінки майна;
- 6) розмір і порядок оплати робіт;
- 7) права та обов'язки сторін договору;
- 8) умови забезпечення конфіденційності результатів оцінки, інформації, використаної під час її виконання;

9) відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору;

10) порядок вирішення спорів, які можуть виникнути під час проведення оцінки та прийняття замовником її результатів.

Законодавством або за згодою сторін договору в ньому можуть бути передбачені інші істотні умови. Не допускається встановлення у договорі розміру оплати робіт як частки вартості майна, що підлягає оцінці. Звіт про оцінку майна є документом, що містить висновки про вартість майна та підтверджує виконані процедури з оцінки майна суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання, відповідно до договору. Звіт підписується оцінювачами, які безпосередньо проводили оцінку майна, і скріплюється печаткою та підписом керівника суб'єкта оціночної діяльності. Акт оцінки майна – це документ, що містить висновки про вартість майна та підтверджує виконані процедури з оцінки майна, здійсненої суб'єктом оціночної діяльності – органом державної влади або органом місцевого самоврядування, самостійно. Акт оцінки майна підлягає затвердженню керівником органу державної влади або органу місцевого самоврядування.

При здійсненні розрахунків вартості об'єктів інтелектуальної власності світова практика напрацювала ряд загальних теоретичних підходів, до яких належить *доходний, витратний та ринковий*. Кожний з них має свої методи та методологію.

Доходний підхід передбачає, що ніхто не вкладатиме свій капітал у придбання того чи іншого об'єкта нематеріального характеру, якщо такий самий дохід можна отримати будь-яким іншим способом.

Методологія цього підходу базується на встановленні причинного зв'язку між функціональними (фізичними, техніко-економічними та ін.) властивостями об'єкта інтелектуальної власності, що використовується у конкретному об'єкті техніки (технології), та майбутніми доходами від його використання. Головною передумовою такого підходу є те, що економічна цінність кожного конкретного об'єкта в даний момент зумовлена очікуванням отримання у майбутньому доходів від його використання.

На практиці у кожному об'єкті техніки (технології), як правило, одночасно використовується декілька об'єктів інтелектуальної власності (винаходи, ноу-хау та інші рішення). На кожний об'єкт припадає лише відповідна частка вартості прав на весь об'єкт техніки (технології) у цілому. Тому, використовуючи доходний підхід, перш за все необхідно визначити розмір частки участі кожного конкретного суб'єкта інтелектуальної вартості у загальному прибутку (доході).

В основу методу дисконтування покладено один з головних фінансових законів, який формулюється так: сьогоднішні гроші коштують дорожче, ніж завтрашні.

Співвідношення між поточною та майбутньою вартістю об'єкта інтелектуальної власності описують шляхом збільшення ставки дисконтування майбутніх грошових потоків за методом складного відсотка, внаслідок чого оцінюються майбутні грошові потоки, визначається ставка дисконтування і розраховується сумарна поточна вартість майбутніх грошових потоків.

Під *капіталізацією* розуміють процес переведення доходів від якого-небудь майна у його вартість. Розрізняють метод прямої капіталізації і метод капіталізації за нормою віддачі.

Метод прямої капіталізації використовується в основному як експрес-метод для розрахунку залишкової вартості оцінюваного об'єкта (іноді для оцінки об'єктів, термін життя яких практично необмежений) і включає: виявлення джерел і розмірів чистого доходу, визначення ставки капіталізації і визначення вартості оцінюваного об'єкта як частки від ділення щорічного доходу (чистого прибутку після податків, чистого операційного доходу), отриманого від комерційного використання об'єкта оцінки, на коефіцієнт капіталізації.

Витратний підхід заснований на припущенні, що потенційний покупець, володіючи відповідною інформацією про предмет купівлі, не заплатить за нього більше, ніж за інший об'єкт у складі нематеріальних активів тієї самої корисності. Передбачається визначення витрат на відтворення первісної вартості об'єкта інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів підприємства з урахуванням його подальших поліпшень чи його

заміни за вирахуванням обґрунтованої поправки на суму амортизації за період використання оцінюваного об'єкта з метою встановлення його реальної вартості. Для об'єктів нематеріального характеру властивий строковий і моральний знос.

Основними методами, що реалізують витратний підхід, є метод визначення початкових витрат, метод вартості заміщення та метод відновлюваної вартості. Вартість інтелектуальної власності, що визначається за методом *визначення початкових витрат*, має назву історичної, оскільки вона передусім базується на фактично здійснених витратах згідно з бухгалтерською звітністю підприємства за кілька років.

При оцінці інтелектуальної вартості за *методом вартості заміщення* використовують принцип заміщення, згідно з яким максимальна вартість власності визначається мінімальною ціною, яку потрібно заплатити при купівлі об'єкта, еквівалентного за функціональними можливостями і варіантами його використання або такого, що має аналогічну споживчу вартість.

Метод відновлюваної вартості є найбільш прийнятним для розрахунку вартості прав на унікальні об'єкти інтелектуальної власності. Відновлювана вартість об'єкта інтелектуальної власності визначається як сума витрат, необхідних для створення нової точної копії оцінюваного об'єкта на підставі сучасних цін на сировину, матеріали, енергоносії, комплектуючі витрати тощо.

Ринковий підхід до оцінки вартості інтелектуальної власності передбачає використання методу порівняльних продаж. Суть цього методу полягає у прямому порівнянні оцінюваного об'єкта з іншими, аналогічними за якістю, призначенням і корисністю, що були продані у відповідний час на аналогічному ринку. Основними умовами застосування цього методу є:

- наявність відомостей про факти продажу інтелектуальної власності подібного призначення і корисності (об'єктів-аналогів);
- уміння оцінити вплив відмітних особливостей таких об'єктів та їх вартість;

– доступність та достовірність інформації про ціни та умови угод за об'єктами-аналогами.

У цьому разі ринкова вартість оцінюваного об'єкта визначається ціною, яку може сплатити покупець типовому продавцю інтелектуальної власності на дату оцінки за аналогічний за якістю, призначенням і корисністю об'єкт на даному ринку з урахуванням відповідних коригувань, що враховують відмінності між оцінюваним об'єктом і його аналогом.

Після аналізу всіх даних про інтелектуальну власність, яку потрібно оцінити, і узгодження показників вартості, отриманих із застосуванням усіх трьох названих підходів, здійснюють остаточний розрахунок вартості оцінюваного об'єкта.

При визначенні ринкової вартості інтелектуальної власності враховують не лише витрати продавця, а й ефект, очікуваний покупцем від використання об'єкта, його конкурентні характеристики та можливих користувачів.

При цьому важливо врахувати всі правові обмеження, визначаючи не тільки ступінь правового захисту (патенти, свідоцтва, авторські права) об'єкта оцінки, а й масштаб його використання. Тим більше, що ступінь правової захищеності кожного об'єкта перебуває у прямій залежності від строку його конкретного використання.

Облік інтелектуальної власності у господарській діяльності

Господарська діяльність пов'язана з підприємницькою діяльністю, тому підприємець, маючи у своєму активі (на балансі підприємства) продукт інтелектуальної власності, може розпоряджатися ним на свій розсуд, а саме: продати, передати у заставу для отримання кредиту, розширити (збільшити) власний капітал за рахунок внесення до статутного фонду іншого господарського товариства тощо.

З позиції бухгалтерського обліку інтелектуальна власність, що прийнята на баланс, набуває статусу нематеріальних активів і оцінюється за сумою витрат, пов'язаних зі створенням, придбанням

та доведенням до стану, в якому вони придатні для використання за призначенням.

Нематеріальні активи як об'єкт бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах трансформованого бухгалтерського обліку нині мають відповідати таким ознакам:

1) об'єкт не повинен мати грошової форми за всіма її еквівалентами;

2) об'єкт не повинен мати матеріальної форми;

3) об'єкт не повинен бути дебіторською заборгованістю;

4) об'єкт повинен мати термін використання більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік);

5) об'єкт може бути відокремлений від підприємства (крім гудвіла, який не може бути відокремлений від підприємства);

6) має існувати імовірне одержання майбутніх економічних переваг, пов'язаних з використанням об'єкта;

7) може бути достовірно визначена вартість об'єкта.

Перші п'ять наведених ознак визначення об'єкта бухгалтерського обліку та фінансової звітності є обов'язковими. Решта ознак визначення застосовуються лише за умови можливості імовірного одержання економічних вигод, коли є можливість здійснити розрахунок розміру майбутніх економічних вигод у грошовому вимірі та коли є можливість достовірно підтвердити визначення вартості нематеріального активу в грошовій одиниці. Наведені вимоги до решти ознак визначення об'єкта бухгалтерського обліку є розрахунковими при розробці бізнес-планів (бізнес-проектів), у яких використовуються нематеріальні активи.

Указані ознаки також поширюються на придбані нематеріальні активи за ліцензійним договором на передачу прав використання предмета ліцензії. Щодо ознаки «термін використання», то такий термін може бути і менше одного року, але не менше одного операційного циклу, що є проміжком часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

Нематеріальний актив, отриманий внаслідок розробки, слід відображати в балансі за умов, що підприємство має:

1) намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, в якому він придатний для реалізації або використання;

2) можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або використання нематеріального активу;

3) інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою нематеріального активу.

Розробка – це застосування підприємством результатів досліджень та інших знань для планування і проектування нових або значно вдосконалених матеріалів, приладів, продуктів, процесів, систем або послуг до початку їх серійного виробництва чи використання. Якщо нематеріальний актив не відповідає вказаним критеріям визначення, то витрати, пов'язані з його придбанням чи створенням, визначаються витратами того звітного періоду, протягом якого вони були здійснені, без визначення таких витрат у майбутньому нематеріальним активом.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів з 1 січня 2000 р. здійснюється на підставі:

- Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV;
- Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (надалі П(С)БО), затверджених відповідними наказами Міністерства фінансів України;
- Порядку подання фінансової звітності, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419;
- Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та розробленої до нього Інструкції про його застосування, що затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів здійснюється з урахуванням Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8

«Нематеріальні активи» у розрізі груп, тобто сукупних однотипних за призначенням і використанням.

Згідно з П(С)БО, затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242, до *нематеріальних активів* належать немонетарні активи, що не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані (відокремлені від підприємства) та утримуються підприємствами з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. Визначення немонетарних активів, відмінних від грошових коштів, їх еквівалентів і дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей, наведено в П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», затвердженому Наказом Міністерства фінансів України від 7 липня 1999 р. № 163.

Придбання нематеріальних активів здійснюється за ліцензійним договором на передачу прав використання предмета ліцензії та на відповідних умовах, критерії і термін використання яких обумовлені в ліцензійному договорі. Торгівля ліцензіями — це здійснення торгових угод, за якими продавець (ліцензіар) надає покупцю (ліцензіату) дозвіл або право (ліцензію) на використання нематеріального активу (предмета ліцензії) на умовах, передбачених ліцензійним договором, а також на здійснення операцій на вторинному ринку нематеріальних активів.

Одиницею обліку нематеріальних активів, що використовуються у господарській діяльності, є окремий інвентарний об'єкт, що відповідає певним ознакам визначення об'єкта бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Інвентарним об'єктом визначається також предмет ліцензії, придбаний за ліцензійним договором на передачу прав використання нематеріальних активів, оцінений у грошовій формі.

При цьому слід враховувати, що при оцінці вартості об'єктів інтелектуальної власності беруться до уваги лише діючі охоронні документи (патенти, свідоцтва тощо) та ліцензійні договори (контракти) з урахуванням додатків до них, у яких визначена вартість об'єктів нематеріальних активів.

Придбання (створення) нематеріальних активів зараховується на баланс підприємства (приймається на облік, оприбутковується) за первісною вартістю. Первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з ціни (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, в якому він придатний для використання за призначенням. Витрати на сплату відсотків за кредит не включаються до первісної вартості нематеріальних активів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок кредиту банку.

У господарській діяльності:

1) первісна вартість нематеріального активу, придбаного внаслідок обміну на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого нематеріального активу. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то первісною вартістю нематеріального активу, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є його справедлива вартість із включенням різниці до фінансових результатів (витрат) звітного періоду;

2) первісна вартість нематеріального активу, придбаного в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого нематеріального активу, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну.

Справедлива вартість нематеріального активу — це сума, за якою актив може бути обміняний чи отриманий в операції між незалежними, обізнаними та зацікавленими сторонами;

3) первісна вартість безоплатно отриманих нематеріальних активів є їх справедливою вартістю на дату отримання;

4) первісна вартість нематеріальних активів, внесених до статутного капіталу підприємства, визначається за погодженням засновниками (співвласниками) підприємства з урахуванням справедливої вартості;

5) первісна вартість окремого об'єкта нематеріальних активів, сплачених загальною сумою, визначається шляхом розподілу

сплаченої суми пропорційно до справедливої вартості кожного з придбаних об'єктів;

б) первісна вартість нематеріального активу, створеного підприємством, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням цього нематеріального активу та приведенням його до стану придатності для використання за призначенням (оплата реєстрації юридичного права, амортизація патентів, ліцензій тощо);

7) первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних з удосконаленням цих нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та строку використання, що сприятимуть збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта в придатному для використання стані та одержання первісно визначеного розміру майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат звітного періоду.

Ціна (вартість) придбання нематеріального активу має враховувати: принцип комплексного обліку трьох груп чинників (витрати, цінність для покупця, вплив конкуренції); принцип обліку лише релевантних витрат; застосування адекватних методів виділення частки інтелектуальної власності у загальній вартості або прибутку від використання комплексного об'єкта.

Головною умовою для здійснення операції з інтелектуальною власністю стає присутність її на активному ринку, якому притаманні такі умови:

1) предмети, що продаються та купуються на цьому ринку, є однорідними;

2) у будь-який час можна знайти зацікавлених продавців і покупців;

3) інформація про ринкові ціни є загальнодоступною.

При відсутності умов, за яких існує активний ринок, переоцінка нематеріальних активів може здійснюватись за справедливою вартістю.

Бухгалтерський облік також передбачає, що у разі переоцінки окремого об'єкта нематеріального активу слід переоцінювати всі

інші активи групи, до якої належить цей нематеріальний актив (крім тих, щодо яких не існує активного ринку), щоб не було перекосу вартості групи. Це означає, що всі об'єкти однієї групи відображаються за первісною або ринковою вартістю (справедливою). Переоцінена первісна вартість об'єкта нематеріального активу та його знос визначаються як добуток відповідно первісної вартості або зносу та індексу переоцінки. *Індекс переоцінки* визначається діленням справедливої вартості об'єкта, що переоцінюється, на його залишкову вартість. Якщо підприємством проведена переоцінка об'єктів групи нематеріальних активів, то надалі вони підлягають щорічній переоцінці. Сума дооцінки *залишкової вартості об'єкта* нематеріального активу відображається у складі додаткового капіталу, а сума уцінки - у складі витрат звітного періоду.

Не визнаються нематеріальним активом, а підлягають відображенню у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені: витрати на дослідження; витрати на підготовку та перепідготовку кадрів; витрати на рекламу та просування продукції на ринку; витрати на створення, організацію та переміщення підприємства або його частини; витрати на підвищення ділової репутації підприємства (гудвіл), вартість видання.

Використання інтелектуальної власності як нематеріальних активів у господарській діяльності підприємств та відображення у бухгалтерському обліку операцій з використання таких об'єктів дозволяє:

- 1) документально підтверджувати довгострокові майнові права на підставі їх обліку на балансі підприємства;
- 2) здійснювати амортизацію нематеріальних активів у встановленому порядку залежно від терміну їх корисного використання, що дозволяє отримати амортизаційні фонди для подальшого оновлення нематеріальних активів;
- 3) отримувати додатковий прибуток від передачі прав використання об'єктів інтелектуальної власності, а також забезпечувати обґрунтоване регулювання цін на інноваційну продукцію підприємства;

- 4) сплачувати фізичним та юридичним особам авторську винагороду у вигляді роялті;
- 5) здійснювати комерційні операції у вигляді застави, обміну на надійні активи, реалізації тощо з метою отримання доходів і залучення відповідних кредитних ресурсів;
- 6) оновлювати технічний стан виробництва і технології шляхом впровадження інтелектуального капіталу в господарський оборот підприємств;
- 7) здійснювати корпоративні (трансакційні) операції шляхом внесення до статутних фондів інших підприємств (господарських товариств) власного інтелектуального продукту, що дозволяє додатково залучити фінансові ресурси і отримати відповідні корпоративні права з метою впливу на діяльність господарських товариств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Гражданский кодекс Украины. - Харьков: Одиссей, 2004. - С. 149 -174.
- 2 Законодательство Украины об интеллектуальной собственности. - Харьков: Одиссей, 2004. - 607 с.
- 3 Основы интеллектуальной собственности. ВОИС. - К.: Издательский дом "Ин Юре", 1999. - 598 с.
- 4 Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика: В 4-х т. /Под ред. А.Д.Святоцкого. - К.: Издательский дом "Ин Юре", 1999.
- 5 Азимов Ч.Н. Основы патентного права Украины. - Харьков, 1994.
- 6 Андросчук Г.А., Работягова Л.И. Патентное право: правовая охрана изобретений: Учеб. пособие. - К.: МАУП, 2001. - 231 с.
- 7 Бадиця І.А. Авторське та винахідницьке право, право на відкриття і міжнародний захист авторських прав. - К.: ІЗМН, 1997.
- 8 Практикум права інтелектуальної власності /За заг. ред. Р.Б.Шишики. - Харків: Еспада, 2002. - 189 с.
- 9 Дахно И.И. Патентоведение. - Харьков: Консум, 1997.
- 10 Цыбулев П.Н. Оценка интеллектуальной собственности. - К., 2001. - 164 с.
- 11 Козырев А.Н. Оценка интеллектуальной собственности. - М.: Экспертное бюро, 1997. - 289 с.
- 12 Кодекс України про адміністративні правопорушення. - Харків: Одиссей, 2004. - 271 с.
- 13 Кримінальний кодекс України. - Харків: Одиссей, 2004. - 256 с.
- 14 Закон Украины "Об охране прав на изобретения и полезные модели"// ВВР Украины. - 2000. - № 37. - Ст. 307.
- 15 Законодательство стран СНГ в области интеллектуальной собственности: В 2-х т. - М.: ВНИИПИ, 1996.
- 16 Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. (Паризький акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року).- К.: Видавничий дім „Ін Юре”, 2004. – 37 с.
- 17 Договір про закони щодо товарних знаків. - К.: Видавничий дім „Ін Юре”, 2004. - 26 с.

- 18 Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. - К.: Видавничій дім „Ін Юре”, 2004. - 29 с.
- 19 Абельдяев Л.С., Лагутин А.Ф. Защита прав изобретателей и рационализаторов. - М.: Юридическая литература, 1987.
- 20 Андрощук Г.А. Судебные органы патентной юрисдикции // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1998. - № 9. - С.37-40.
- 21 Андрощук Г.А., Работягова Л.И. Защита патентных прав // Бизнес-Информ. - 1998. - № 5. - С.11-16.
- 22 Андрощук Г.А., Работягова Л.И. Ответственность за нарушение патентных прав // Бизнес-Информ. - 1998. - № 5. - С. 17-20.
- 23 Вопросы патентования изобретений и заключения лицензионных договоров. - Минск, 1990.
- 24 Григорьев А.И. Как получить евразийский патент? // Патенты и лицензии. - 1996.- № 7. - С.9-19.
- 25 Дахно И.И. Патентно-лицензионная работа. - К.: Блиц-Информ, 1996.
- 26 Дроб'язко В.А. Обсяг прав на відтворення // Інтелектуальна власність. - 1999. - № 6. - С.29-30.
- 27 Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: Кримінально-правова характеристика. - К.: Юридична практика, 2003. - 923 с.
- 28 Еременко В.И. Служебные изобретения // Интеллектуальная собственность. - 1993.- № 3-4. - С. 47-72.
- 29 Колесников А.П. Приоритет изобретения. - М.: ВНИИПИ, 1997.
- 30 Крайнев П.П., Работягова Л.І., Дятлик І.І. Патентування винаходів в Україні. - К.: Видавничій дім "Ін Юре", 2000.
- 31 Международные договоры и соглашения в области охраны промышленной собственности. - М.: ВНИИПИ, 1995. - Т.1.
- 32 Патентование изобретений в соответствии с требованиями национальных патентных законодательств (традиционная процедура) // Патенты и лицензии. - 1991.- № 11. - С.15-23.
- 33 Прахов Б.Г. Последствия нарушения прав обладателя патента // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1997. - № 6.
- 34 Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учебник. - М.: Проспект, 2004. - 751 с.

- 35 Стандарты Всемирной организации интеллектуальной собственности. - М.: ВНИИПИ, 1992.
- 36 Тыщкая Г.И. Споры о недействительности патента в праве зарубежных стран. - М.: ВНИИПИ, 1992.
- 37 Червалова Л.В. Теоретические основы экспертизы изобретений. - М.: ЦНИИПИ, 1986.
- 38 Червова Л.В. Формула изобретения. Заявка на изобретение. - М.: ЦНИИПИ, 1986.
- 39 Юдкевич Б.Б., Луб'яна Е.І., Ковальов Є.В. Промислова власність та зовнішньоекономічна діяльність: Дов.-навч. посібник. - К.: ІСОД, 1996.

О.М.Череватенко, І.М.Крутько, В.О.Булига

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Конспект лекцій

Відповідальний за випуск Крутько І.М.

Редактор Губарева К.А.

Підписано до друку 20.04.07 р.

Формат паперу 60x84 1/16 . Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 5,75. Обл.-вид.арк. 6,0.

Замовлення № Тираж 200 Ціна

Видавництво УкрДАЗТу, свідоцтво ДК № 112 від 06.07.2000 р.
Друкарня УкрДАЗТу,
61050 , Харків - 50, пл. Фейєрбаха, 7